

BRÄNNPUNKTEN

g. 18 Nr 1 April 1960

UR INNEHÅLLET

Färre strömavbrott, jämnare spänning och bättre service

Ing. Lennart Hardenby berättar om Nordvästra Skånes Kraft AB 3

Stenkolsbrytningen i Höganäs ett akut problem

konstateras bl.a. i en rapport från Höganäsbolagets företagsnämnd 8

Europamarknad, motivforskning och säljverktyg

programpunkter på säljkonferens 16

Einige deutsche Stimmen zu "Brännpunkten"

20

De fria lördagarna

Några anställda svarar på en rundfråga 24

Montör Roy Woldt, ett passande namn för en elektriker, i arbete på H 7 stationen i Billesholm. Se reportage s. 3.

Direktör Olov Herneryd Höganäskoncernens nye chef

Höganäskoncernen får ny chef den 1 juni i år. Då avgår dir. P Eg. Gummeson med pension efter 32 års tjänst i koncernen. Hans efterträdare, direktör Olov Herneryd, installerade sig den 1 mars i Höganäs. Närmast gäller det givetvis för honom att sätta sig in i sina blivande arbetsuppgifter.

Dir. Herneryd kommer från Bolidens Gruvaktiebolag. Där började han 1933 som 27-åring en anställning som forskningsingenjör. Efter något år företog han som Svenska Amerikastiftelsens stipendiat en studieresa till USA. Vid återkomsten blev han teknisk assistent till den kände uppfinnaren Axel Lindblad, också verksam inom Bolidenbolaget, och ägnade sig därvid huvudsakligen åt patentfrågor. 1936 blev han avdelningschef för

det nya svavelverket på Rönnskär, 1946 verkschef på samma ställe, 1947 teknisk direktör, 1949 direktör och förvaltningschef och slutligen 1954 försäljningsdirektör. I ett mellanår i början av 1940-talet hade dir. H. kallats som teknisk expert i Industriförbundets produktionskommitté. Det är en mångsidig chef, som kommer till ett mångsidigt företag. — Mera om chefsskiftet i nästa nummer av "Brännpunkten".

Företagsjuridik på Höganäs-kurs

Under samlingsrubriken "Företagsjuridik" anordnades vid Höganäsbolaget den 3—4 december förra året en föreläsningsserie i Höganäs. Programmet omfattade fem föreläsningar över juridiska ämnen, som ansågs ha aktualitet för personal vid ett industriföretag, samt två seminarieövningar. Ca 130 industrimän deltog. Mera på s. 22.

Oss emellan sagt:

Livet är en strid

önskar faster Agda. Detta är som bekant ett bröllopstelegram. Man förstär faster Agda. Hon ville ge de nyförmälda ett ord på vägen, och vad var då bättre än ett litet tänkespråk. Men det finns ju så många sådana, och vilket skulle hon välja? Ja, var och en som har försökt hitta på ett bröllopstelegram vet, hur svårt det är. Oftast blir det till sist bara: Hjärtliga lyckönskningar. Den som inte prövat på det, anar inte vilka tankemödor, som kan ligga bakom ett sådant telegram. Men faster Agda hon gav sig inte hon. Mödan gav lön. Och så blev det: Livet är en strid önskar faster Agda.

Slå vakt om klasskampen,

motsatsförhållandet är hälsosamt för utvecklingen, skriver Arne Andreasson i "Statsanställd", när han anmäler boken "Inför 60-talet". Citatet återger vi efter en uppsats i "Fabriksarbetaren" med rubriken "Vad finns kvar av Saltsjöbadsandan?" Där tycker sig författaren med stöd av utvecklingen finna, att denna anda håller på att dö ut, att arbetsgivarens intresse av trivsel på arbetsplatsen bara är konjunkturbetonad osv. Rekommendationen om fortsatt klasskamp inleds med orden: Lita inte på arbetsgivarna. De är inga änglar. Och det är inte heller arbetarna.

Visst har

både faster Agda, Arne Andreasson och kommentatorn i "Fabriksarbetaren" rätt i att livet är en strid. Hela naturen är ju ett oavslutligt bevis på detta. Darwin har i sin utvecklingslära påvisat betydelsen av kampen för tillvaron: "The survival of the fittest" eller, fritt översatt, den bäste överlever. Människan är ju en del av naturen och som sådan underkastad dess lagar. Och likväl. Hon, människan, *homo*, har tilldelat sig bestämningen *sapiens*, den kloka. Detta borde bl.a. betyda, att hon gör ett klokt och förnuftigt bruk av naturens lagar. Hon måste, för att nu ta ett i sammanhanget näraliggande exempel, när det gäller befolkningsutvecklingen, med prof. Åke Gustafsson fråga sig: "Är vi trots allt inte mer än råttan, masken, fjällemmeln, ekvecklaren, som så blint kan öka sitt antal?" När hon sålunda konstaterar, att jordens befolkning ökar med 50 000—60 000 nya världsborgare *varje dag*, allt under det mer än jordens halva befolkning troligen lever under existensminimum och försörjningsmöjligheterna inte ökas i tillnärmelsevis samma takt som folkmängden, ja, då kan hon som förnufts-varelse inte bara hänvisa till Darwin och låta

utvecklingen ha sin gång. Hon måste, för att återigen citera prof. Gustafsson, konstatera, att marginalen av svältande och undernärda kommer att stiga, om inte alla världens länder förenar sig i en hård och medveten barnbegränsning och bekämpar sina överdrivet patriotiska griller.

Man torde sålunda finna,

att utvecklingen själv, förr eller senare, på olika områden, tvingar människorna att samarbeta för gemensamma mål. Därmed behöver inte människans naturliga drift till kamp bli otillfredsställd, det är bara det, att kampen ges en förnuftig inriktning. Att intresse-motsättningar mellan olika samhällsgrupper troligen alltid kommer att finnas är sålunda kanske i och för sig ingenting att ondgöra sig över. Men intresse-motsättningarnas och klasskampens betydelse som utvecklingsfrämjande faktor får inte övervärderas. Det finns som sagt också *gemensamma* mål att kämpa för, mål som sannolikt är ännu mera utvecklingsfrämjande. All kamp medför ju en kraftförbrukning. Om krafterna förnötes på inre fejder, så kan det olyckliga inträffa, att de inte räcker till för den gemensamma kamp utåt, som ofta först måste vinnas, för att vi överhuvudtaget skall ha något att inbördes strida om.

Det nyss påbörjade

60-talet torde i sig rymma tillräckligt med eftersträvarvärda mål att kämpa för, tillräckligt av besvärigheter att kämpa mot för att kunna tillfredsställa även långt gående anspråk i den vägen. Genom att peka på jordens befolkningsutveckling har vi också velat antyda, att man, då det gäller att styra och ställa om sitt eget hus, numera sällan kan bortse från de globala sammanhangen. I sputnikarnas, jetplanens och televisionens tidsålder håller alla avstånd på att försvinna, vi förnimmer pulsslagen från andra sidan jordklotet lika fort som dem från vårt eget hjärta. Problem om underutvecklade länder, orättvisor i behandlingen av folkminoriteter, naturkatastrofer blir ögonblickligen en allas angelägenhet.

Naturligtvis

finns det fortfarande problem av mera begränsad räckvidd. Ofta är det dock så, att ett problem, som vid första betraktandet kan förefalla *nog så begränsat*, i själva verket är mera omfattande, än man från början trodde. Tag t.ex. den fria europamarknaden. Proble-

men i samband därmed kan man inte få den rätta uppfattningen om, ifall man inte ser dem i ett globalt sammanhang, som ett led i världsomspännande strävanden.

De teckentydare,

som plägar rådfrågas inför en ny tidsepok, det må nu vara ett år eller ett decennium, brukar helt naturligt lägga tonvikten i sina förutsägelser på sina respektive områden — bankmannen på finanspolitik, företagaren på produktion och försäljning, vetenskapsmannen på forskning osv. De försiktiga bland teckentydarna brukar varna för att ta spådomarna alltför bokstavligen och pekar gärna på att utvecklingen ofta kan ta en överraskande vändning. Situationen inför 60-t: bildar inget undantag därvidlag.

Om vi ändå

skulle försöka att sammanfatta de uttalanden, som från tongivande håll gjorts inför det kommande decenniet för vårt lands vidkommande, så skulle det väl bli, att utvecklingen kommer att i hög grad präglas av de europeiska integrationsplanerna med därav följande ökade konkurrens- och anpassningssvårigheter. Arbetsmarknadens parter är dock positivt inställda till dessa planer, man är medveten om att svårigheterna måste mötas med "en konstruktiv näringspolitik, strukturalisering och en mera vetenskaplig planering", som LO själv uttryckt det.

Enligt omdömesgilla uttolkare kommer vidare den tekniska utvecklingen att fortgå i mycket snabbt tempo och ställa ökade krav på utbildning, forskning, produktion, investeringar och inte minst försäljning. "Utan försäljning — ingen produktion" säger Axel Ive-
roth, verkställande direktör i Sveriges In-
striförbund, i ett uttalande, där han bl.a. eft-
lyser ett bättre samarbete inom och mellan
företagen, en bättre kontakt mellan företagen
och marknaden.

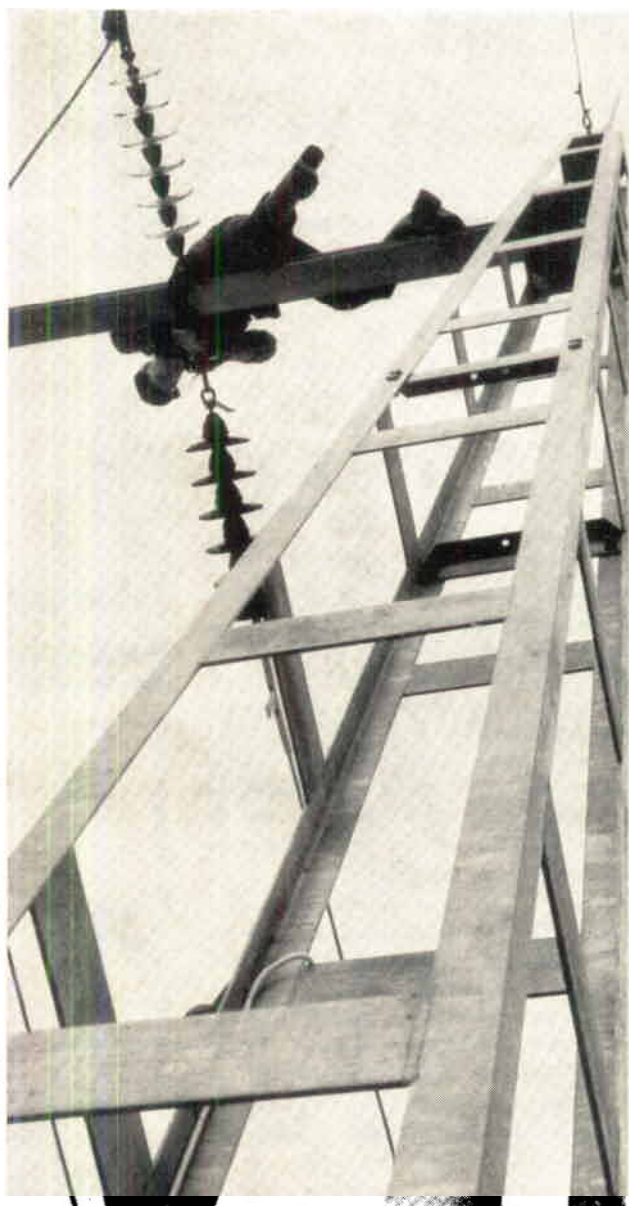
Så nog bör det som sagt finnas utlopp för allas vår inneboende kamplust, utan att vi alltför mycket behöver tvista inbördes. Inför de väldiga uppgifterna under 60-talet måste i själva verket hela vårt folk samlas — företag, anställda och samhälle — för att göra en kraftinsats i positiv anda.

Får vi så

till allra sist, låt vara litet plötsligt och oförmedlat, önska alla våra läsare

En Glad Påsk

Estländske montören Wol-
demar Just visar akrobatis-
ka färdigheter, där han på
11 meters höjd spänner in
50 kV linjen från Bjuv i H7
Billesholm.

Färre strömbrott jämnare spänning och bättre service

För två år sedan överlät Höganäs-
bolaget sin eldistributionsverksamhet
på ett nystartat dotterföretag — Nord-
västra Skånes Kraftaktiebolag. Chefen
för detta bolag, ingenjör Lennart Har-
denby, lämnar här en sammanfattande
redogörelse för det utbyggnads- och
moderniseringsprogram, som pågått se-
dan fyra år tillbaka.

Söndagen den 24 januari i år kopplades
i länken i vårt 50 000 volts system in,
nämligen linjen Billesholm—Skromberga med
de två huvudstationerna H7 Billesholm och
H8 Skromberga. Och därmed är hela stam-
nätet utbyggt för 50 000 volt, ett arbete som
gick i fyra år.

När det påbörjades, sköttes ännu eldistri-
butionen av Höganäs-Billesholms AB:s el-
avdelning. Höganäsbolaget fann dock 1958
tiden mogen att överlåta sin eldistributions-
verksamhet på ett speciellt elbolag, varav
kom sig att dotterbolaget Nordvästra Skånes
Kraftaktiebolag — Kraftbolaget — bildades.

Höganäsbolaget handlade härvid i överens-
stämmelse med de åsiktsströmningar, som på
senare år vunnit allt större gehör inom el-
verkskretsar. Här har nämligen framförts
allt intensivare krav på att all eldistribution
bör ligga i händerna på speciella organisatio-
ner för eldistribution. Meningen härmed är
att för Sverige som helhet åstadkomma en
ändamålsenlig ordning för den elektriska
kraftdistributionen med hänsyn till den ak-
tuella krafttillgången och kraftbehovet. Häri-

genom räknar man med att kunna uppnå en
samordning mellan leverantör och köpare,
som bättre bör kunna tillvarata såväl kraft-
leverantörens som köparens intressen och leda
till en rationell och planmässig utveckling.
Ifrågakomma kan endast ekonomiskt bär-
kraftiga elföretag med enbart eldistribution
på programmet.

Intern och borgerlig distribution av elenergi

Till Kraftbolaget överlät Höganäsbolaget
alla anläggningar för produktion, försäljning
och distribution av elektrisk kraft. Kraftleve-
ransen fördelar sig med ungefär hälften på
Höganäsbolagets egna fabriker, den s.k. in-
terna distributionen, och hälften på övriga
abonnenter, den s.k. borgerliga distributionen.
Inom den senare skiljer man på leverans till
högspänningsabonnenter och på detaljdistribi-
tion. Detaljdistribution sker inom Bjuvs
köping, Billesholms kommun, delar av Åstorps
köping, samhällena Hyllinge, Nyvång och
delar av Skromberga. Av högspänningsabon-
nenterna är några återförsäljare, exempelvis
Höganäs Stad och sex distributionsföreningar,

medan andra själva förbrukar den abonnera-
de kraften inom egna anläggningar. Av de
senare är AB Findus den största abonnenten
med ett abonnemang på 2 700 kW.

100 miljoner kWh beräknad energiförsäljning under 1960

Inom Kraftbolagets detaljdistributionsom-
råde finns ca 4 000 abonnenter, som idag kö-
per ungefär 6 miljoner kWh. Bolagets totala
energiförsäljning i fjol var 96 miljoner kWh.
Den beräknade kraftdistributionen för 1960
är 100 miljoner kWh med ett $\frac{1}{4}$ timmes
medeleffektuttag av 23 500 kW.

Omstående diagram visar energiförbruk-
ningen och effektuttaget inom distributions-
området för de senaste 15 åren. Under de sista
åren har stegringen som synes varit avsevärd.
Normalt brukar man räkna med en ökning av
10 % per år. Skiljer man på den interna indu-
strins energibehov och övriga energikonsu-
menters, finner man, att den interna indu-
strins energibehov ökats med ca 2 % per år,
medan övriga konsumenters uttag ökats med
ca 10 % per år.

Tidsenligt ledningsnät

För energins distribution över detta rätt vidsträckt område fordras ett tidsenligt ledningsnät, som fyller dagens och den närmaste framtidens krav både beträffande behovet av ökad överföringsförmåga och ökad stabilitet i kraftleveransen. Höganäsbolaget påbörjade också 1956 en omfattande modernisering och utbyggnad av sitt nät, ett utbyggnadsprogram, som det numera alltså är Kraftbolagets sak att fullfölja.

Stommen i detta nät utgöres av våra två 50 000 volts ledningar, som utgår från Mörarps transformatorstation, vilken ägs av Sydkraft. Den ena av dessa ledningar går via Bjuv, Billesholm till Skromberga, den andra via Nyvång, Stureholm, Schakt Gustaf Adolf, Höganäs, och fram till Höganäsbolagets fabriksområde.

50 000 volts ledningarna Mörrarp, Bjuv, Billesholm, Skromberga är helt nybyggda linjer. Byggandet påbörjades 1956. Linjerna är konstruerade som dubbellinjer men är för närvarande bara utförda med en ledning. Genom att resa en tredje stolpe i portalkonstruktionen och hänga upp ytterligare tre ledare, kan man, när man finner tiden mogen härför, åstadkomma en fullt utbyggd dubbellinje. Med dubbellinjen vinner man bl.a. större stabilitet i elleveransen, dvs. strömavbrott behöver så gott som aldrig uppstå.

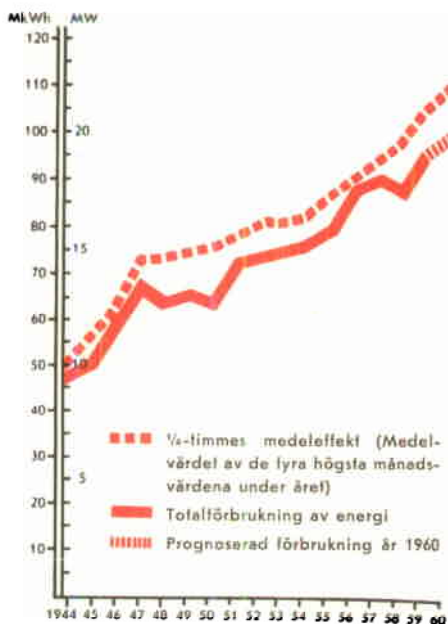
Grenen Mörrarp—Nyvång—Stureholm—Schakt Gustaf Adolf utgöres av dels den gamla ledningen Mörrarp—Nyvång, som funnits sedan 1917, och dels ledningen Nyvång—Schakt Gustaf Adolf, som togs i drift i början av 30-talet. Mellan schaktet och Höganäs byggdes 1956 en dubbellinje med fullt utbyggd konstruktion, dock med bara den ena ledningen upphängd. Tidigare var spänningen på detta nät 30 000 volt.

Alla huvudstationer

helt nya eller ombyggda

Till nätet är anslutna 8 huvudstationer, i vilka finns huvudtransformatorer för ned-

Kraftbolagets chef, ing. L. Hardenby, och ing. H. Skoog inspekterar huvudstationen vid Schakt Gustaf Adolf.

Energiförbrukning och effektuttag inom distributionsområdet under åren 1944—60

Kraftbolagets distributionsområde (det skuggade området). H betecknar huvudstationer. 50 kV linjerna från Mörrarp till Höganäs och Skromberga är markerade med röd linje.

transformering av spänningen från 50 000 volt. Alla dessa huvudstationer är sedan 1956 antingen helt nya eller ombyggda.

Stationerna är utrustade med den modernaste materiel, som för dagen går att uppbära. Den nya huvudstationen i Billesholm har exempelvis ASEA:s nya 10 000 volts strömbrytare med s.k. reaktionskammare, som bl.a. ger ökad brytförmåga. Samtliga stationer är utrustade med kontrolltavlor och reläutrustningar av modernaste slag. Stationernas huvudtransformatorer är försedda med spän-

ningsreglering, vilket innebär, att man har konstant utgångsspänning eller konstant spänning i en godtyckligt vald punkt i nätet, oberoende av variationerna på 50 000 volts nätet. Huvudtransformatorerna, 14 till antalet och med en sammanlagd effekt av 58 000 kVA, är av storleksordningen 4 000—18 000 kVA. Flertalet kan kopplas om till vilken som helst av spänningarna 3 000, 4 300, 6 000, 11 000, 22 000 volt. Att vi har så många olika spänningar, beror på att det är gamla spänningar, som hänger kvar.

Standardspänningar

på 10 000 och 22 000 volt

Vi strävar emellertid efter att få standardspänningar på 10 000 och 22 000 volt till stånd, och alla våra elanläggningar byggs därför med isolation för antingen den ena eller den andra av dessa spänningar.

Så långt det varit möjligt, har vi försökt standardisera strömbrytare, fränskiljare, kontrollutrustning, skyddsutrustning och transformatorer för att på så sätt kunna hålla nere reservdelslagret. Vad transformatorerna beträffar har standardiseringen också den delen, att man utan svårighet kan parallellköra dem.

10 000 volts nätet är uppbyggt som ett s.k. slingnät eller ringnät, vilket innebär, att nätstationerna ligger anslutna i en ring. På så sätt har man alltid en 100 procentig reserv, om någon kabel skulle gå sönder. Även industrinäten i Bjuv, Skromberga, Billesholms Glasulls AB och Höganäs är planerade som sådant ringnät — Skromberga och Höganäs än så länge bara på papperet, medan i Bjuvs och Glasulls fabriker nätet redan är en realitet.

Nätstationer av standardtyp

Nätstationerna, max. 6 i varje slinga, är utförda i en helt ny konstruktion. De består av ett visst antal färdigmonterade standardfack av skåptyp, utrustade med brytare övrig standardutrustning såsom instrument,

Huvudstationen i Höganäs. Elförman Kurt Roos kontrollerar, att lindningskopplaren huvudtransformatorn fungerar bra.

säkringar m.m. Av facken byggs stationerna ihop som en byggsats. Huvudparten av arbetet utföres på elverkstaden i Höganäs. Då montagearbetet är färdigt, körs den färdiga stationen på lastbil ut till respektive stationsplats, där en platta finns färdiggjuten att ställa byggsats-stationen på. Montagearbetet på själva transformatorplatsen nedbringas härigenom till ett minimum. Då konstruktionen utarbetades, var målet att få fram en station, som är lämplig för flera nättyper, exempelvis industri- och gruvnät såväl ovan som under jord. Ett flertal av dessa stationer är för närvarande i drift.

Till varje stationsenhet är ansluten en transformator, som är helt ihopbyggd med själva stationen. Under jord används för eldfarans skull s.k. torra transformatorer. De saknar helt olja. För nätstationerna används dels den vanliga typen av oljetransformatorer i dels, speciellt inom industriområdena vid uppsättning inom fabrikslokalerna, helt oljefria transformatorer, dvs. silikon- eller glasfiberisolerade.

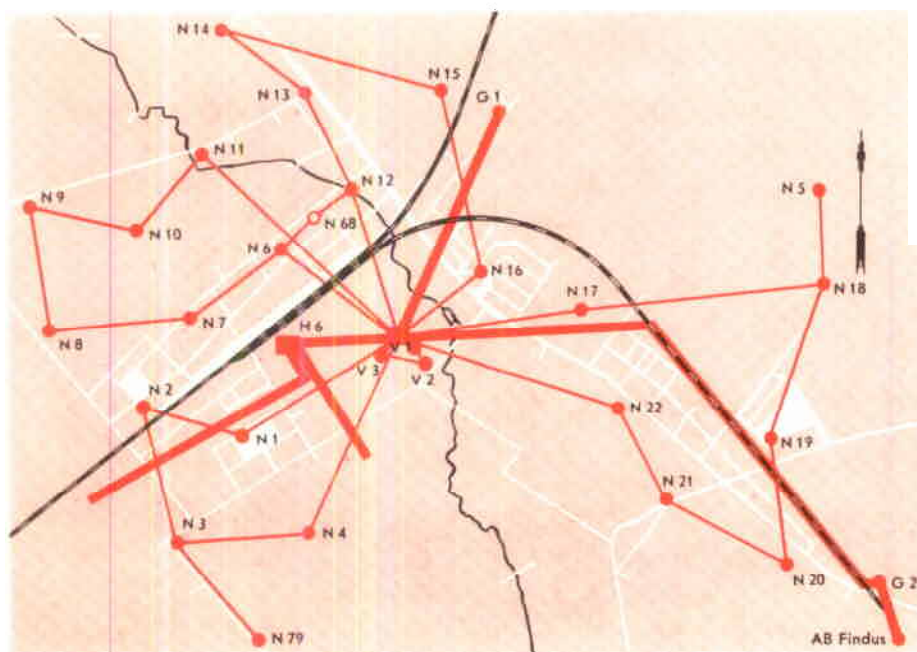
Ångkraftverk som katastrofreserver

Till Kraftbolaget hör även två ångkraftverk, ett i Nyvång och ett i Höganäs. Kraftverket i Nyvång är äldst. Det togs i drift redan 1917 men har moderniserats i flera omgångar, sista gången åren 1956—58. Höganäs ångkraftverk byggdes år 1944—46.

I konkurrens med vattenkraftverken är det emellertid numera inte lönsamt att producera kondenskraft, dvs. ångkraft med kondensator. Det finns här i landet flera stora ångkraftverk för kondenskraft med en verkningsgrad, som vida överstiger våra kraftverks. Västerås-, Öresunds- samt det senast i drift tagna Stenungsundsverket bland andra. Men även dessa kraftverk tjänstgör enbart som reservkraftverk under år med knapp vattenföring. Under år med normal vattenföring körs verken blott för att t.ex. täcka eventuellt underskott av dagsenergi. Sådant underskott kan uppstå vid tillfälliga regleringssvårigheter i älvar och sjöar. Vid full utbyggnad av våra vattentillgångar blir landets energiförsörjning s.k. torrårssäker, och ångkraftverken kommer då bara att stå som katastrofreservverk.

Med kraftvärmeverken är det en annan sak. De byggs för att producera värme till exempelvis bostadsområden, och man erhåller där elkraften mer eller mindre på köpet. De största kraftvärmeverken finns f.n. i Hässelby, Västerås, Göteborg och Malmö.

Ångkraftverken i Nyvång och Höganäs står följaktligen numera oftast överksamma. Att de dock fortfarande har en mission att fylla som katastrofreserver visade sig denna vinter. Den svåra vattenbristen efter en särdeles torr sommar gjorde, att varje elkraftkälla måste tillvaratagas. Även den relativt dyra kraften från våra båda kraftverk blev åtråvärd. Och så kom det sig, att kraftverket i Nyvång varit i drift sedan den 5 oktober

fram till den 13 februari och verket i Höganäs från den 4 januari till den 30 januari. I båda fallen för Vattenfalls räkning.

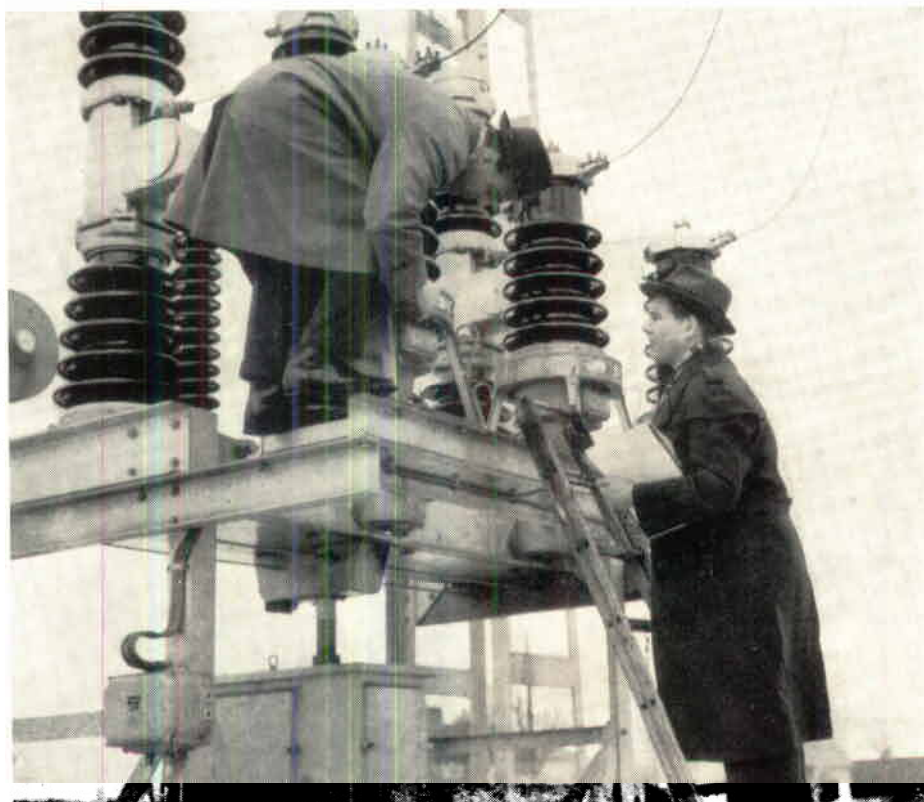
Rationaliserat debiteringssystem

Det moderna taxestystem, som Kraftbolaget tillämpar, garanterar att priserna till kunden är korrekta och rättvisa. Generellt kan taxorna uppdelas i två typer, en för engrosköpare och en för detaljköpare.

För att rationalisera debiteringsarbetet infördes 1958 s.k. preliminärdebitering, vilket innebär, att abonnenten varje kvartal får en preliminär kvartalsräkning, beräknad efter

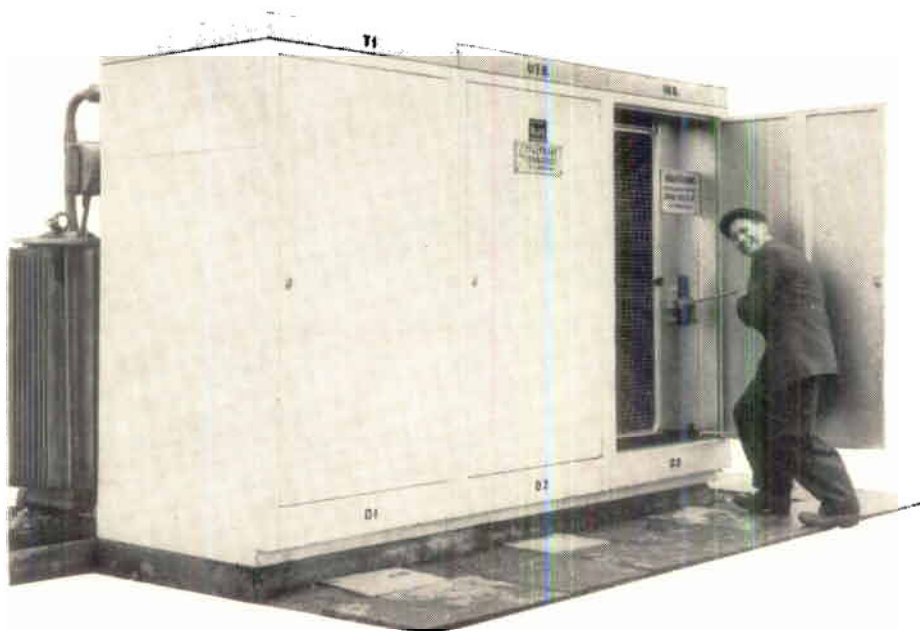
Generalplan över 10 kV nätet i Bjuv. N be-tecknar nätstationer för den borgerliga distributionen, V är verkstationer för fabriksdriften och G gruvstationer för schakten III och Olstorp. Som synes är samtliga stationer anslutna till huvudstationen H 6.

Ingenjörerna Albin Johannesson och Bertil Braun kopplar om strömtransformatorerna för huvudtransformatorn i Billesholm

FRÅN GAS- OCH

Tre "elvetare" berättar

Ovanstående bild visar en av standardnätstationerna. Elförman Ture Askman "lägger in" fränskiljaren för inkommande kabel.

föregående års energiförbrukning. Mätarna avläses bara en gång om året, s.k. slutavläsning, varefter slutbeloppet regleras.

Telefonsvarare för jourtjänst

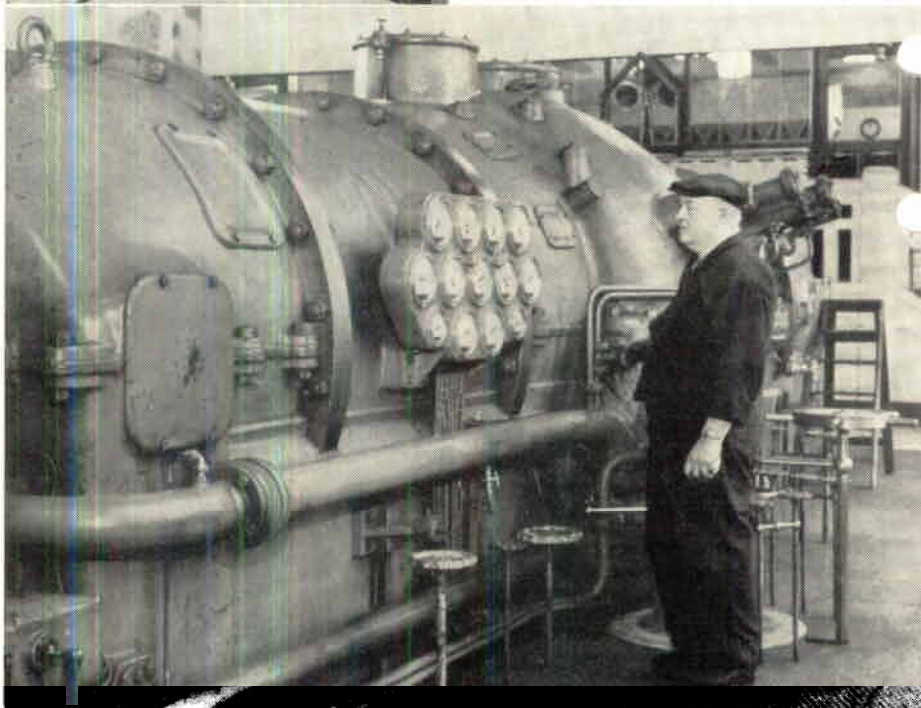
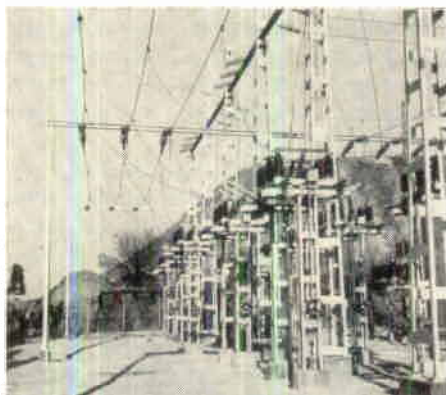
Service måste upprätthållas även under icke ordinarie arbetstid, och det finns därför såväl montörsjour som ingenjörsjour. För montörsjouren har vi infört telefonsvarare i Höganäs, Bjuv och Billesholm. Numren finns angivna i telefonkatalogen under Nordvästra Skånes Kraft AB. Slår abonnenten ifrågavarande nummer, uppger telefonsvararen jourhavande montörens namn och telefonnummer.

Anläggningskontor för bättre planering

År 1956 togs första steget till ett anläggningskontor för bättre planering av nybyggnad för såväl nät och stationer som industri-anläggningar. Samtidigt infördes ett standardritsystem för schemor och installationsritningar samt ett märksystem. Med dessa effektivare och rationellare arbetsmetoder underlättas avsevärt såväl nymontage som reparationer av elanläggningarna.

Planeringen må emellertid vara aldrig så rationell, utan en verkligt förstklassig montörs- och arbetsledarstam kan aldrig den snabba arbetstakt trots fullgoda prestationer hållas, som varit nödvändig under de senaste årens stränga arbetsprogram.

Närmast nedan: Huvudtransformatorstationen i Bjuv — första 50 kV stationen i linjen Mörrarp—Skromberga. — Nederst: Turbin-skötare Gotfrid Larsson har 43 års tjänst vid Bolaget. Här syns han vid 14000 kW STAL-turbinen i ångkraftverket, Nyvång.

Hur "upplysningen" i Höganäs utvecklats från gasbelysning jämsides med fotogenlampor till elektricitetens intåg, först i blygsam skala medelst en likströmsgenerator och sedan genom tillkomsten av ett elektricitetsverk vid Schakt Gustaf Adolf, är ett intressant kapitel. I anslutning till artikeln på s. 3 om Nordvästra Skånes Kraftaktiebolag har "elvetarna" ing. Sven Hallsjö, montör Osvald Braun och redaktör Ragnar Engberg strålat samman och pratat elhistoria i Höganäs. De har sammanlagt 105 tjänsteår vid Bolaget inom den elektriska driften.

Först en kort presentation av tri

Sven Hallsjö är född i Hille församling norr om Gävle 1885. Han kom 1920 till Bolaget som 1:e ingenjör för då nyupprättade Kraftavdelningen, som omfattade företagets samliga verk. H. avgick med pension efter 22 tjänsteår, varav de fem sista som chef för concernens centralbibliotek.

Osvald Braun är infödd höganäsare, årsklass 1887. Hans vagger stod i nuvarande kontorsbyggnaden, uppförd som arbetarbostad i mitten av 1800-talet. Brauns föräldrar hade sin lägenhet, där Informationsavdelningen nu residerar. Han började på Elektriska avdelningen 1900 och hade med avbrott för fyra års anställning vid ASEA sammanlagt 51 års tjänst vid Bolaget, när han pensionerades 1955.

Ragnar Engberg, som blev höganäsare för ett halvsekel sedan, tillhör 1903 års män. Från 1925 svarade han under 26 år för Elektriska

Ragnar Engberg

FOTOGENBELYSNING TILL ELEKTRISK GLÖDLAMPA

avdelningens kontor och hade i många år jämsides därmed samma uppgift på Diverseavdelningen. När denna genom omläggning upphörde, togs hans krafter i anspråk även på Kolförsäljningen. Sedan 1951 är E. verksam på Informationsavdelningens personal- och samhällssektioner.

— Jag minns från mina pojktår, när ett gasverk svarade för belysningen i Bolagets fabriker, berättar Osvald Braun. Det låg, där Centralverkstaden nu har sina anläggningar. I samhället fick man klara sig med fotogenlampor, som också i sparsamt antal användes för gatubelysningen. Elektricitetens första intåg före sekelskiftet var en stor händelse i gruvsamhället. I mekaniska verkstaden på Ryd drog en ångmaskin en likströmsgenerator, och på dagen uppladdades ett ackumulatorbatteri. Det var i första hand disponerbostaden, som fick glädje därav, och några bågglampor placerades också runt nuvarande Gruvtorget.

— När jag blev höganäsare 1910, hade den elektriska belysningen ännu inte blivit var mans egendom i Höganäs, berättar Ragnar Engberg. I mitt hem använde vi fortfarande fotogenlampor. Under första världskriget blev det brist på fotogen, och vi gjorde då karbidlampor. Ett mässingsrör med pålodd brännare, sådan som användes i den tidens cykelbelysningar, drogs genom korken till en flaska eller glasburk. I botten på denna lades karbid, vatten tillfördes droppvis, och gasen strömmade genom röret och brann med öppen låga. Ibland blev vattentillförseln för stor med för kraftig gasutveckling, och då var det att hasta ut på gården med lampan. Det hände, att den exploderade i småbitar — ett inte alldeles ofarligt intermezzo.

— Så kom den för oss stora dagen, då Bolaget lät installera en elektrisk lampa i varje enhet i sina fastigheter för de anställda. Någon mätarutrustning blev det inte från början, utan ett fast pris betalades per kvartal, antingen lampan brann några timmar eller dygnet runt. Man betalade 1:50 för en 15-watts lampa, 2:50 för en 25-watts lampa.

— Längre fram gavs från och till anledning till kontroll av de använda lampornas watttal. Det var inte gärna en montör gav sig ut på den rondan. Utan att anmäla det hade åtskilliga abonnenter bytt ut sin lampa mot annan med större effekt. På sina håll fanns också otillåtna extra tillkopplingsladdar. Nåja, det blev varken böter eller fängelse, även om inte alla bortförklaringar kunde accepteras.

Ur sina väl bevarade anteckningar plockar

ing. Hallsjö så fram en hel del intressanta data om elektricitetens landvinningar i Höganäs. 1901 stod elektricitetsverket vid Schakt Gustaf Adolf färdigt, och den 16 juli släpptes växelströmmen på för första gången. Det gällde då centrifugalpumpen i Schakt Oscar, som från schaktsbotten uppförade gruvvattnet ett 100-tal meter.

I slutet av samma år tändes den första elektriska ytterbelysningen på fabriksområdet. Det rörde sig dock endast om nio bågglampor. Följande år fördubblades elektricitetsverkets kapacitet, och 1911 installerades en modern ångturbין på 1000 kW. 1917 togs ett nyuppfört ångkraftverk i Nyvång i bruk med anknytning till Sydkrafts nät. En 30 kV-linje hade tidigt, troligen före 1911, byggts för samkörning mellan elverken vid Schakt Gustaf Adolf och i Bjuv. I samband med att ångkraftverket byggdes i Nyvång, drogs en 30 kV-ledning till Bjuv för anknytning till Bjuv-Höganäslinjen. Vidare anknöts då Sydkrafts anläggningar med en 50 kV-ledning till detta bolags transformatorstation i Mörap. Linjen Bjuv-Höganäs vållade många bekymmer med strömavbrott efter snart sagt varje kraftigare västlig storm, då saltbeläggningen på isolatorerna förorsakade genomslag eller överslag på dessa. En ny linje för 30 kV byggdes därför från Nyvång direkt till Höganäs. Den togs i drift 1931 och har visat sig mycket driftsäker. Man fick då praktiskt taget obegränsade kraftresurser efter den tidens behov och en störningsfriare eldrift.

Montör Braun kan berätta om många stormar under årens lopp, som satte Elektriska avdelningens personal på hårda prov. Strömavbrott kunde ha skilda orsaker. Ofta åstadkom fåglar ute på linjen kortslutning, och en gång satte en ko genom att upprepade gånger

stänga mot en ledningsstolpe denna i gungning, så att ledningarna slog samman.

Den värsta katastrofen inträffade "isvintern" 1942, då ledningarna genom det underkylda regnet isbelades och brast av tyngden. Enbart på Mölle-linjen låg 40 spann nere (spann = ledningarna mellan två närliggande stolpar). Ledningsstolpar liksom träd knäcktes som tändstickor, och det tog veckor, innan huvudledningarna var funktionsdugliga. Ännu längre dröjde det, innan alla servisledningar till fastigheterna var reparerade. Vi hade den gången hjälp av de elektriker och linjearbetare inom den inkallade militären, som då var förlagda i våra trakter.

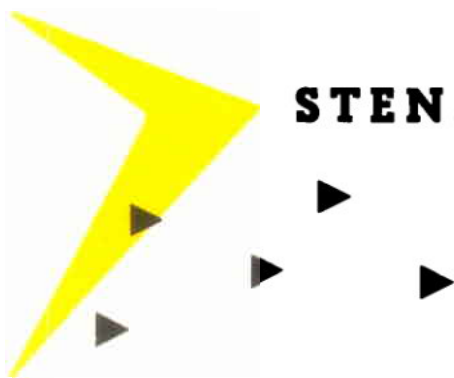
— De veckorna var det inte roligt att vara telefonsvarare på Elektriska avdelningens kontor, inflikar Engberg. Generellt kan man nog säga, att allmänheten hade ringa förståelse för svårigheterna att genast finna orsaken till ett strömavbrott, ett arbete som ofta fick förläggas ute på fältet i mörker. Det var naturligtvis inte så trevligt, när en abonnent t.ex. mitt under en bjudning fick sin lägenhet försänkt i mörker kanske för timmar. Och det gick alltid ut över elektrikerna, som enligt Braun var den tidens mest utskällda yrkesgrupp.

Följande episod från elransoneringens dagar får avsluta "elvetarnas" samtal. Grundtilldelningen baserades på föregående års elförbrukning. En dam bland de otaliga abonnenter, som klagade på för liten tilldelning, förklarade, att hennes låga förbrukning under beräkningsåret berodde på att endast julgransbelysningen varit tänd långt före och efter julhelgen. Jamen, då får Ni väl ha det på samma sätt även i år, påpekade elchefen. Nej, det går inte, för julgransslingan är sönder, blev svaret.

—g

Elveteranerna Sven Hallsjö, Ragnar Engberg och Osvald Braun fann i "den gamle chefens" omfattande fotosamling många trevliga bilder, som påminde om gångna tiders gemensamma arbete.

STENKOLSBRYTNINGEN I HÖGANÄS

ETT AKUT PROBLEM

På sammanträde med Höganäsbolagets företagsnämnd den 15 december förra året berörde ordföranden, dir. P Eg. Gummeson, det akuta problem, som stenkolsbrytningen i Höganäs gruva utgör och som bereder företagsledningen vissa bekymmer. För Bolagets övriga produkter redovisades gynnsammare utsikter.

I sina synpunkter på stenkolsbrytningen framhöll ordföranden, att övergången till oljeeldning sker i allt större utsträckning. De stora oljefyndigheterna i Sahara med planerad ledning till Medelhavet och ryssarnas projekt med ledning till Östersjön talar bl.a. för att oljan inte kommer att bli dyrare. Engelmän och tyskar har 40—45 miljoner ton kol på lager, och det trycker på priserna även för oss. Jag vet idag inte, vad som kommer att ske med Höganäs gruva, men personligen ser jag rätt mörkt på situationen, sade dir. Gummeson.

Han belyste sedan i siffror den besparing, det skulle innebära, om Bolaget i stället för att använda Höganäs-kol övergick till olja. Fabriksdriften har bekymmer med den "fattiga" gasen, framställd av dåliga kol, och den måste dessutom underhålla gruvdriften.

För Bjuvs och Skromberga gruvor råder inga problem, framhöll ordföranden. Vi behöver lerorna och bryter dem lika billigt, som de kan köpas utifrån. Nyvångs gruva betalar sig och lämnar ett litet bidrag utöver produktionskostnaderna.

Ovanlig prisstabilitet

Försäljningsdirektör V Terling meddelade inledningsvis i sin konjunktur- och marknadsrapport, att den allmänna uppgång, som karakteriserat världsekonomin under 1959, skiljer sig från tidigare uppsving under efterkrigstiden genom en ovanlig prisstabilitet. Denna stabilitet har också kännetecknat Bolagets försäljningspriser på flertalet produkter. Våra priser har med andra ord endast undantagsvis kunnat höjas, även om en höjning ur kostnadssynpunkt varit starkt motiverad, sade han.

Ur försäljningsdirektörens marknadsrapport, som omfattade månaderna januari—november, återger vi följande:

Orderingången på de keramiska produkterna var väsentligt större än under motsvarande tid föregående år. Ifråga om eldfasta tegel, som är en av Bolagets viktigaste produkter, var orderingången ca 50 % större än under 1958. Detta beror framför allt på ökade inköp från järnverken, som f.n. arbetar under mycket goda konjunkturer.

En viss orderanhopning har uppstått och medfört, att vi idag är nödsakade att för första gången på flera år ange leveranstider för våra vanliga katalogtegel i chamottekvaliteterna. De eldfasta gjut- och stampmassorna kan emellertid ofta ersätta eldfasta tegel, och eftersom vi har möjlighet att leverera dessa massor från lager, kan kunderna härigenom åtminstone delvis förkorta de driftsavgifter, som föranledes av nödvändiga reparationer och väntan på reparationsmaterial, som inte finns i lager.

Byggnadsverksamheten har varit livlig och inneburit, att vi fått stora beställningar på golv- och väggplattor. Genom en noggrann bevakning av objekten har vi möjligheter att på ett tidigt stadium påverka arkitekter och andra materialföreskrivande instanser att använda höganäsplattor. De stora objekten för våra plattor är framförallt fasader, livsmedelsindustrier, sjukhus och simbassänger, där särskilt våra glaserade väggplattor kommit till uppskattad användning.

Våra glaserade lerrör har rönt god efterfrågan, och vi har under hösten till och med skeppat rör till Västyskland, eftersom man där haft brist på glaserade avloppsrör. Leveranserna till hemmamarknaden och de skandinaviska grannländerna har tömt lagren av ladugårdsmaterial i Skromberga och Höganäs. Liksom tidigare för vi en hård kamp mot de billigare betongrören, och det är endast tack vare en överlägsen kvalitet, framför allt kemisk motståndskraft, som lerrören kan göra sig gällande på marknaden.

Försäljningen av syrafast tegel och stengods samt kemiska produkter ökar likaledes. HÄBINOL-omsättningen blir 1959 större än tidigare.

Leveranserna av stenkolsbrytning är tyvärr av mindre omfattning än under föregående år. Prisutvecklingen på våra kol är fortfarande ogynnsam, eftersom konkurrensen från olja, koks och flis är hård.

Bland våra metallurgiska produkter är som bekant järnpulvret dominerande. Orderingången på järnpulver är tillfredsställande. Även på järnsvamp för smältändamål har det börjat bli efterfrågan. Leveranserna av järnpulver går huvudsakligen på export. Slipmedel ALUMOH har funnit en god marknad i

flera länder, och avsättningen har ökat på senaste året.

Sex- och sjustatsöverenskommelserna kommer naturligtvis att påverka vår försäljning framhöll dir. Terling. Samtliga länder inom tullunionen och frihandelsområdet tillhör vår ordinarie kundkrets. En friare handel i Europa kommer att öka konkurrensen. Vi söker emellertid på olika sätt möta den skärpta konkurrensen både på hemmamarknad och utomlands, bl.a. genom en utvidgad teknisk och kommersiell service. Vi hoppas därigenom kunna behålla vår ställning på den skandinaviska marknaden, samtidigt som vi försöker att utvidga vår försäljning på den utomskandinaviska marknaden. Huruvida vi kommer att lyckas med detta, beror i hög grad på vår kostnadsnivå, då som sagt konkurrensen blir mycket hård på alla marknader.

Ökat behov av chamotte

Övering. M Smedberg inledde produktionsöversikten och rapporterade från Gruvavdelningen, att brytningen av lera i Bjuvs gruva hade planlagts väsentligt högre, än vad man på försäljningssidan bedömde behovet vid förra årsskiftet. Härigenom hade gruvdriften varit i stånd att tillgodose det kraftigt ökade behovet av chamotte, vilket kommer att ytterligare ökas under 1960.

Kristinetorps-schaktet i Bjuvs gruva är under fullbordande. Det kommer att högst väsentligt underlätta brytningen genom den starkt förbättrade ventilationen.

På den tekniska sidan rapporterade övering. Smedberg, att den tidigare omnämnda Joy-loadern provkörts i Höganäs gruva med gott resultat. Först när den beställda skyttelvagnen anländer i början på 1960, kan experimenten läggas upp rationellt.

Genom att kolbrytningen upphört i Bjuvs gruva, har arbetsstyrkan där minskats med 82 man under januari—november 1959. Den totala minskningen för hela gruvdriften uppgår under samma tid till 140 man.

Nya lerfyndigheter

Övering. Smedberg redogjorde också i korthet för prospekteringen. Lerfyndigheterna i Skromberga beräknas räcka i ett par hundra

år. 1935 bedömdes tillgången på Bjuvs-lera täcka 40 års behov. En reviderad beräkning 1957 visade fortfarande samma täckning. Vid denna tidpunkt utvidgas därför intressesfären med koncessionen i Norra Vram öster om Vegeå. Vi vet ännu för lite om denna fyndighet för att kunna precisera, hur stort tillskottet blir.

Nordväst om Nyvångs gruva har vi funnit ett ganska betydande lerfält med eldfast lera, som vid forcering kan nås om fem år, annars om 10 år. Flötsbildningen är likartad med Billesholms gamla lerfält.

Fyndigheten i Tjörred norr om Höganäs av rödbrännande lera för golvplattor, som beräknades räcka 5—6 år, har tyvärr delvis visat sig oanvändbar, varför livslängden bara blir 3 år. Nu har Bolagets geolog, dr E Böläu, funnit ett nytt fält norr om Andersson & Johanssons fabriker, så att behovet torde vara rat för 10—15 år framåt.

I Röglå-gruvan har vi sedan ett år brutit slut. Vi har ett lager för tre års behov. Det är emellertid en hårdvittrad lera, som måste lagras under lika lång tid. Vi måste därför under 1960 starta på nytt, och valet mellan nytt gruvschakt och dagbrott är ännu inte definitivt träffat.

I Axeltorp har vi under sjöytans nivå funnit ett annat slags lera än den som nu brytes. Den är så lös, att den kan pumpas upp, och man kan räkna med 100 000-tals ton. Vi undersöker lerans egenskaper.

Övergruvfogde Eric Fridlund frågade, om man kände till hur pass stor fyndigheten norr om Nyvång var, hur leran var lagrad och om den kunde bearbetas samtidigt med flötsen.

Övering. Smedberg meddelade, att man gjort 4—5 borrhågar. Det är kostsamt med kärnboring, som går på ca 10 000 kr per hål. I Strövelstorp har vi funnit ca 1 m tjock A-kolflöts med mycket goda kol, relativt sett, och öster därom A-flötslera av ungefär samma mäktighet. Det är ju allmänt känt, att kol kolen är tjocka, är leran tunn och omvänt.

håller på att ringa in själva lerområdet med ytterligare borrhål. Det är emellertid redan nu klart, att vi här har en påtaglig reserv av eldfast lera.

Lera och produktion av eldfast

För Eldfasta keramiska avdelningen redovisade övering. B Aggeryd produktionssiffror, som översteg budgeten. Prognosen för 1960 pekade på ytterligare ökning. För Bjuvsverken blir det en så stor ökning, som vi i dagens läge inte har möjlighet att realisera, sade han. Överskottsproduktionen kan tänkas bli förlagd till Höganäs, men samtliga ugnstrymmen är för närvarande upptagna där. Vi kommer givetvis att köra med högt tryck, och det är tacknämligt, att chamottelagren är så rikliga.

God avsättning av byggmaterial

För Byggnadskeramiska avdelningen rapporterade övering. W Cronström minskat

lager av glaserade lerrör. Ny rörmassa är införd även i Höganäs. Mufflösa rör tillverkas i mindre utsträckning för vissa avloppsarbeten, som bevakas ur såväl läggnings- som provningssynpunkt.

Den beräknade årsbudgeten för tillverkning av stengods har hållits bra. Dräneringsrören, som pressas och torkas i Hyllinge, brännes nu i Skromberga. Undersökning pågår att event. också bränna rören i Hyllinge, vilket innebär, att ugnen där ställs i ordning.

Arbetsstyrkan vid Askoplattfabriken användes f.n. i Hyllinge. Under november var tillverkningen i Nyvång igång en kortare period med arbetsstyrkan från Hyllinge i och för komplettering av lagret på 9,5 cm plattor.

För klinker och plattor rapporterade övering. Cronström mycket aktiv utlastning. Han redogjorde också för pågående utvecklingsarbeten på glasyrområdet.

Sorterare K-E Green undrade, om tillbyggnaden av klinkerfabrik III i Skromberga inte skulle monteras i stället för att stå tom till ingen nytta. Här var en möjlighet att undvika skiftarbete, menade han. Härpå svarade övering. W Cronström, att vissa undersökningar av massaberedningen var anledningen till att man dröjt med monteringen.

Briketterad järnsvamp

Produktionsrapporten för Metallurgiska avdelningen lämnades av övering. Y Wahl-

berg, som rapporterade stor efterfrågan på järnpulver. Ett visst intresse för järnsvamp för smältändamål har dessutom förmärkts under senaste tiden. Detta kommer att medföra, att vi måste disponera ugn V för järnsvamp åtminstone under första och troligen under andra kvartalet 1960. Trots detta kapacitetstillskott har vi måst avböja en del order på järnsvamp, meddelade överingen-jören.

Ett visst intresse har visats för briketterad järnsvamp, och ett parti på 100 ton tillverkades i den silikapress, som är installerad i fabrik VIII.

Under 1960 beräknar vi köra ungefär med dagens takt, åtminstone under första och högst sannolikt också under andra kvartalet. Vi måste nämligen justera våra lager av de vanligare kvaliteterna, som just nu är ganska utgånga.

Efterfrågan på ALUMOH är fortfarande stor, och vi har måst notera en leveranstid av 3 månader. Vår kapacitet under 1960 kan bli beroende av en event. elransonering, framhöll övering. Wahlberg.

Stort intresse för HÅBINOL-färgerna

Av hans rapport från Kemiska avdelningen framgick, att de ogynnsamma konjunkturerna inom garveriindustrin inverkar på produktionen av garvämnen. Genom en utökad service hos garvarna räknades med en mindre ökning.

Av driftstekniska skäl var det nödvändigt att ändra gastillförseln till kammarugn III i Bjuv från tidigare murade kanaler i marken till luftledning. Brännare Nore Lundin, som har 32 tjänsteår i företaget, ses här i arbete vid den nya ledningen.

HÄBINOL-färgerna har rönt större intresse, än vad som förutsågs vid årets början, och under 1960 väntas ytterligare ökning. Av diverse kemiska produkter har bakeliten dominerat. Tillverkningen av denna bortfaller, sedan Glasullsbolaget i Söråker nu själv tillverkar sitt behov. För övriga kemiska produkter såsom furanplast och jonbytarmassor räknas med en mindre ökning.

Ökad aktivitet i gjuteriet

För Verkstadsavdelningen rapporterade ing. Hjalmar Lundgren fullbelagd maskinverkstad 4—5 månader. I filarverkstaden ligger arbetstillgången något under vår kapacitet, sade han, och en del reservarbeten har utförts. Orderingången i plåtslageriet är normal och beräknas ge full sysselsättning ca 8 veckor framåt.

I gjuteriet är orderingången tillfredsställande. Risk föreligger för att leveranstiderna skall bli för långa. Beläggningen är nu ca 12 arbetsveckor. Produktionen i gjuteriet har ökat, bl.a. beroende på att hantlangare har anställts, så att formarna kan utnyttjas mera. Flera modeller upplägges på brätt, varför utnyttjningen av bultmaskinerna blir större. Vi gjuter nu all syrafast maskinformning på råsand och slipper torkningen av bultarna.

Vår största svårighet är, att renseriet inte hinner med. Lokalen är för liten, och vi har inte heller kvalificerad arbetskraft. Nybyggnaden bör iordningställas snabbt. Varje dags försening innebär förlust för oss och längre leveranstider.

I snickerifabriken är orderingången fortfarande god, men ännu har vi korta leveranstider.

Med anledning av den av ing. Lundgren påtalade trånga sektionen i gjuteriet ifrågasatte plåtslagare Harald Gustavsson, om det inte vore skäl i att försöka forcera fram den avdelning, som skall bli en del av renseriet. Frågan har redan diskuterats, svarade dir. Olsson, och anslag kommer att begäras härför.

Ångkraftverken i drift

Som avslutning på produktionsrapporten meddelade dir. Olsson, att Ångkraftverket i Nyvång är igång sedan ett par månader och att Ångkraftverket i Höganäs kommer att sättas igång efter årsskiftet.

Han lämnade också rapport om arbetskraftssituationen, varav framgick, att tillgången på arbetskraft för dagen inte är den bästa, åtminstone inte i Höganäs. När Ångkraftverket i Höganäs sätter igång, behövs 12 man, av vilka hälften får nyanställas.

På övergruvfogde Fridlunds fråga, om stybblagen är placerade genom körning med Ångkraftverket, lämnade ordföranden följande orientering i denna sak:

Då vi 1955 helt övergick till vattenkraft,

som kunde erhållas till halva priset av vad egen elproduktion kostade, erbjöds Vattenfallsstyrelsen Ångkraftverket som reserv, vilket avböjdes. Den överenskommelsen träffades i stället, att Bolaget i fem år skulle hålla Ångkraftverket i driftsdugligt skick för Vattenfallsstyrelsens räkning. Första året körde vi 3—4 mån., men sedan har anläggningen inte varit i drift. Den våldsamma ökningen av vattenkraft i vårt land, som man förutsett under de närmaste fem åren, uteblev nämligen. Genom den torra sommaren 1959 kom emellertid energiförsörjningen i ett prekärt läge, och vi skall köra Ångkraftverket till den 1 maj 1960, då vår femåriga beredskapsplikt upphör. Vattenfallsstyrelsen kommer inte att förnya kontraktet. Hur vi sedan skall förfara med Ångkraftverket, vet vi för dagen inte.

Gruvarbetare H. Henningsson ställde frågan, om ökad brytning i Nyvångs gruva hade samband med den återupptagna driften i Ångkraftverket. Han undrade också, om arbetsstyrkan skulle ökas i Bjuvs gruva i s.k. 17-linjens område i Gunnarstorpssältet och i övrigt för att tillgodose Bjuvs fabrikers aviserade ökning.

De ökade leveranserna av lera till Reymersholm och en viss brist på generatorkol i vinter är anledningen till att vi placerar om folk till 17-linjen, sade övering. Smedberg, och ett tillskott på 8—10 man behövs. Bjuvs fabrikers behov för 1960 ligger något under den faktiska produktionen i gruvan denna höst, varför vi inte räknar med några nämnvärda förändringar utöver de säsongsmässiga svängningarna i arbetskraftstillgången.

Pressare Egon Jönsson fann, att produktionsrapporten var betydligt ljusare än vid föregående sammanträde, och han efterlyste orsakerna. Har man inte haft på känn eller anat denna utveckling tidigare? Han var införstådd med att järnbrukens ökade produktion var en bidragande faktor. Det vore emellertid beklagligt, sade han, om Bolaget inte kunde effektuera inkommande order. Hade man inte, då tillgången på arbetskraft var god, kunnat vidtaga åtgärder att möta större efterfrågan?

Övergruvfogde Eric Fridlund ställde med anledning av övering. Aggerys rapport frågan, om man hade planer på utvidgning.

Övering. Aggeryd framhöll, att Bolaget disponerar över ett visst antal ugnsenheter, och det blir alltid en avväggningsfråga, hur dessa skall disponeras.

Ordföranden tillade, att för utvidgning behövs för det första pengar, för det andra att en ny fabrik verkligen kommer igång, när den är färdig. Vi har inte haft något överskott på pengar, och de olika driftsenheterna har inte kunnat få åskade anslag utan vad som stått till buds. Och även ett lager kostar pengar.

För en gångs skull ser jag optimistiskt på situationen, fortsatte ordföranden. Vad prognosen för Bjuvs del för nästa år beträffar, är det självklart, att vi inte avsäger oss någon

leverans, om det finns någon rimlig möjlighet att klara den. Någon produktion för att hjälpa Riverton får inte äventyra detta, utan de får klara sig själva.

I detta sammanhang bör understrykas, att saker och ting sker så snabbt, att ingen kan förutse det. Som exempel kan nämnas den situation Riverton råkade i hösten 1958 — ingen försäljning, och ugnen kylde ner. I slutet av juli i år kom den hastiga omsvängningen, och de anställda hämtades tillbaka från semestern.

Dir. V. Terling betonade, att konjunkturväxlingarna inte bestäms efter diagram. När det gäller att tillverka för lagring, bör försiktighet iakttas. Ändrade modeller t.ex. kan innebära förlustbringande nedskrotning.

En mycket stor fördel för Bolaget är, att vi i vårt keramiska program i motsats till producenter på kontinenten inte är bundna till en enstaka produkt. Tillverkning av fasta massor är också en god utjämningsfaktor, och vi har möjlighet att utöka utan större investering. Övering. Aggeryd tillade, att våra möjligheter härvidlag inte är på långt när utnyttjade.

Kontaktkommittéerna

Sekreteraren, red. Ragnar Engberg, lämnade rapport från kontaktkommittéernas arbete. En av dessa hade ställt frågan, hur länge mandattiden för ledamöterna gällde. Frågan diskuterades, och företagsnämnden beslöt hänskjuta avgörandet till respektive avdelningar. Anteckningsvärd är den framförda synpunkten, att de valda ledamöterna bör ha säte i kontaktkommittén, så länge de är anställda vid ifrågavarande driftsenhet.

Förslagsverksamheten

Sekreteraren meddelade, att giltighetstid för den landsomfattande förslagspristävlingen utsträcks t.o.m. den 31 januari 1960. Han redogjorde också för de åtgärder för propaganda i denna sak, som vidtagits inom Bolaget.

Företagsnämnden gav förslagskommittén fullmakt att avgöra, i vad mån förslag från anställda inom Bolaget skall insändas till tävlingsjuryn och för övrigt handlägga denna sak.

På förslagskommitténs rekommendation beslöt företagsnämnden anmoda tjänstemännens och arbetsledarnas lokalorganisationer att utse var sin ledamot med suppleant i kommittén att kallas, då anledning därtill förefinns.

Sedan ordföranden avslutat sammanträdet, samlades ledamöterna till ett rikligt julbord, som avåts under gemytlig samvaro. Innan man bröt upp, tackade dir. Gummeson för det gångna året och önskade God Jul samt Ett Gott Nytt År. Vice ordföranden, pressare Egon Jönsson, kvitterade.

R.E.

Över tusen förbättringsförslag har blivit belönade inom Höganäskoncernen

I "Brännpunktens" septembernummer förra året förutspådde vi, att antalet 1 000 belönade förslag till förbättringar inom Höganäskoncernen skulle passeras före 1959 års utgång. Denna profetia slog också in. Före årsskiftet kunde redovisas sammanlagt 1 017 förslag. Totalt har för dessa utbetalts 91 730 kronor i belöningar.

Under fjolåret belönades 61 förslag, en ökning av 20 jämfört med 1958. Dessa fördelade sig med 27 på Höganäsbolaget (Höganäs 16, Bjuv 4, Nyvång 4 och Skromberga 3), 29 på Slip-Naxos (Västervik 26 och Baskarp 3) samt 5 på Glasullsbolaget. 46 förslagsställare hade sammanlagda belöningssumman 5 370 kronor.

Följande förslagsställare belönades under sista kvartalet förra året:

Höganäsbolaget:

Höganäs: plåtslagare Sture Ljung — grip-tång för rör och stenskrot, lyftsax för 21—24" sopnedkast vid begjutning och fastsättning av kona med bulttång; plåtslagare Bertil Johansson — ledbar arm för överföring av gas och elström vid skärmaskin och spärr för saxkoppling; plåtslagare Egon Bohlin — pressverktyg för pressning av botten till smältdegel; filare Lennart Sträng — ändrat utförande av pump på Sigandpress; filare Carl-Axel Olsson — wiretrumma vid reparation av haspeltrummor; reparatör Bertil Svensson — framflyttare för borring av spinnare, samtliga förslagsställare anställda vid Centralverkstaden, samt ugnsskötare Sante Andreasson, Järnpulververket — förslag till maskin-driven rensningsanordning för ugnsmufflar.

Bjuv: truckförare Gustav Wernberg — nsport av råtegel.

Skromberga: klinkerformare Ivar Jönsson — förslag till ny klinkerämnesform och skärmetod.

Slip-Naxos:

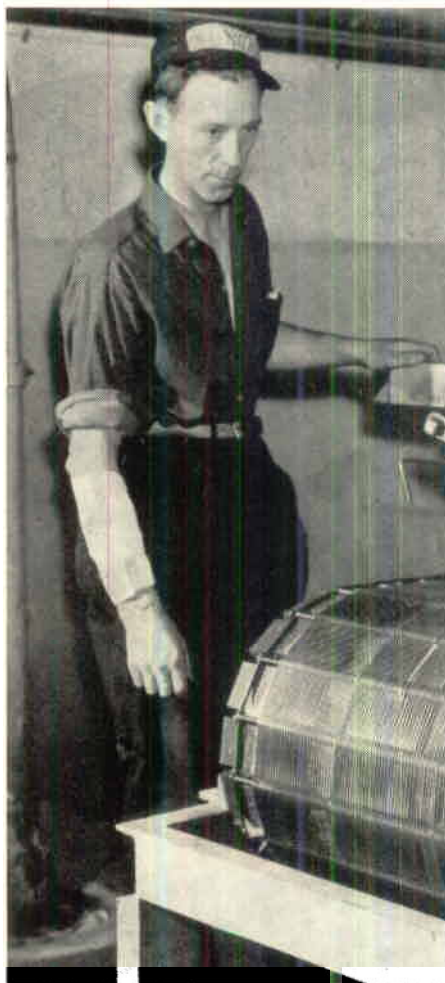
Västervik: pressare Emil Thellman — anordning vid transportplåt och anordning vid pelare; reparatör Sven Gustavsson — koppling vid plansvarv; reparatörerna Arne Tideman och Gösta Hyllman — förbättrad införing av tråden i element; plåtslagare Bertil Pettersson — fastspänningsverktyg för rondeller samt svetsfixtur; montör Daniel Karlsson — anordning vid skärmaskin; montör Axel Dahlkvist — anordning vid filskiva samt borrhixtur; slipare Lennart Pettersson — dammskydd på slipmaskin; svarvare Astor Holgersson — anordning vid slipspindel; svarvare Leo Josefsson — speciellt gängstål; svarvare Åke Josefsson — ändring vid kylvattentråg; slipare Rune Johansson — mätfixtur.

R.E.

Vannaskötare vid Glasullsbolaget belönades för rådigt ingripande

På företagsnämndens vid Billesholms Glasulls AB:s decembersammanträde fick vannaskötare Tage Månsson en belöning för rådigt ingripande vid eldsvåda i vinnan.

Det hände natten till den 27 oktober förra året. Månsson hade nattskiftet tillsammans med sin medhjälpare Nils Ahlgren. Klockan var 01.00, då de vid byte av ett slunghuvud på

Vannaskötare Tage Månsson, som belönades för rådigt ingripande i samband med eldsvåda vid Glasullsbolaget.

en av maskinerna upptäckte, att det brann i vannaschaktet. Via förmannen larmades brandbefälet vid Glasull, men Månsson var inte överksam under tiden. Han stannade slungfläktarna, drog ut alla sex slungmaskinerna och skruvade av en plåt på vannaschaktets ena kortsida för att komma åt eldhärden och tömde en kolsyrespruta i denna. Detta räckte emellertid inte till att kväva "den röde hanen", men med en vattenslang från en brandpost i sysalen lyckades M. släcka elden, innan brandbefälet hann till platsen och innan några större materiella skador uppstått.

Utan Månssons rådiga och snabba ingripande hade säkerligen stora värden gått till spillo med längre driftsavbrott som följd. Nu kunde vinnan sättas igång i full produktion igen efter ca två timmar.

Anteckningsvärt är, att Månsson samma dag fyllde 40 år. Det blev sålunda en försenad men välförtjänt födelsedagspresent han fick på nämndsammanträdet.

På detta berörde ordföranden, disponent Malte Johansson, i sin konjunktur- och marknadsöversikt den ökade konkurrensen. För att möta denna måste vi på produktionsidan söka nå en högre utnyttjningsgrad av maskinparken, bl.a. genom en förbättrad planering, sade han.

För tillverkningen av stapelfiber är vi optimistiska, då Glasullsbolaget är ensam om denna produktion i Skandinavien. Ökad tillverkning planeras. Även tillverkningen av hörselskydd ser ut att öka. Prover har tillverkats med en ny paketeringsmaskin och sänts ut i marknaden.

De nya ångpannorna har satts i drift, likaså nytt avhärdningsfilter och ny varmvattenberedare. Ett nytt kallförråd, 14 x 60 m, är under uppförande. I källarvåningen under kontoret inredes ett nytt laboratorium.

Förslagskommittén redovisade 11 förslag till förbättringar. Fem av dessa rekommenderades till belöning, fem bordlades för vidare utredning, medan ett förslag inte belönades.

R.E.

Kåseri om USA-resa på Västerviksnämnd

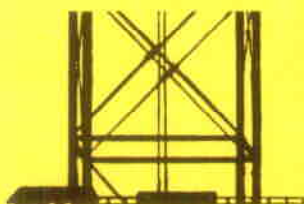
Företagsnämnden vid Slip-Naxos i Västervik hade fjolårets sista sammanträde på Stadshotellet. Förutom samtliga förmän hade även inbjudits pressare Arvid Svensson från slipskivefabriken och filare Ernst Andersson från mekaniska verkstaden, som båda lämnade sin tjänst vid Slip under 1959.

Föredragningslistan upptog som alltid en hel rad förslag till förbättringar. Direktör Malte Nilsson lämnade konjunktur-, marknads- och produktionsöversikt, och som avslutning kåserade försäljningschef Yngve Carlén om några intryck från sin resa i USA.

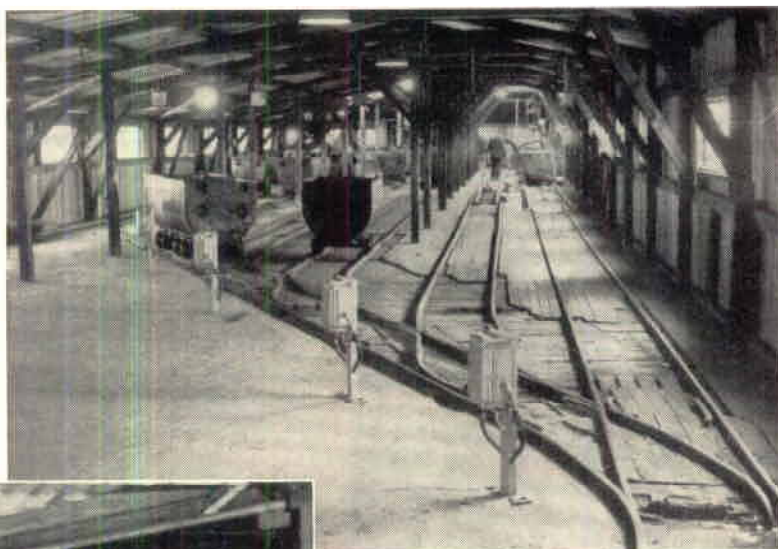
Sammanträdet följdes av julsupé i verklig "glad-jul-stämning". I samband därmed avtackades och hyllades pressare Arvid Svensson. Tyvärr hade filare Ernst Andersson inte tillfälle att närvara, men denne blev föremål för hyllningar i sitt hem. Se vidare s. 28.

GRUVREVY

Detta bildsvep visar några inom Höganäsbolagets gruvdrift avslutade och pågående moderniseringar, som syftar till en bättre produktionsapparat och ökad arbetstrivsel.

På gamsen vid Schakt III i Bjuv har invärtingen av gruvvagnarna till de olika vältarna moderniserats. Övre bilden visar de anordningar, som gör det möjligt för gruvvagnarna att själva återställa växlarna i 0-läge. T.v. lägger schaktspähäktare Axel Persson växlarna i rätt läge.

Till vänster: Den gamla trägalgen till hisstornet vid Schakt Konsul i Skromberga har ersatts med modernare konstruktion av stål. — Under: En radikal omläggning av ventilationen i Olstorpsschaktet i Bjuv pågår. I en första etapp har sänkts ett ca 40 m djupt luftschakt. Genom detta skall friskluft sugas ned i gruvfältets sydligaste område och sedan pressas genom orterna norrut till Schakt III. På bilden är vallåkrabon och kolhuggaren Sture Johnson på väg upp ur schaktet, sedan han borrat och laddat för nästa salva. — Nedan: I Höganäs gruva har den nya Joy-loadern provkörts med gott resultat. Här ser vi gruvarbete Harry Frisk och Egon Dabergott i arbete med maskinen.

Överingenjör M Smedberg avtackar de avgående gruvbefälen Ragnar Ingelsson, Valerius Månsson, Gustav Orlander och Vallentin Herrder, som tillsammans har 187 tjänsteår.

Fyra avgående gruvbefäl hyllade för 187 tjänsteår

Det traditionella årliga gruvbefälsmötet vid Höganäsbolaget, vilket denna gång hölls i december på Åstorps Hotell, formade sig till en hyllning för fyra gruvbefäl, som före årsskiftet avgick ur tjänsten med pension. Det var verkliga trotjänare med inte mindre än sammanlagt 187 tjänsteår.

Gruvfogde Vallentin Herrder, Gunnars-torp, var den till tjänsten äldste med 1908 som anställningsår. Närmast i tjänstetid kom ovanjordsförman Gustav Orlander, Bjuv, med 48 tjänsteår, och sedan följde gruvfogde Ragnar Ingelsson, Nyvång, med 45 samt övergruvfogde Valerius Månsson, Nyvång, med 43 tjänsteår.

Överingenjör M Smedberg tolkade Höganäsbolagets, driftsbefälets och kollegernas tack för en storartad insats. Vid lunchen efter sammanträdet hyllade driftsbefäl och kolleger ytterligare veteranerna, som var och en tackade för gott samarbete.

Som inledning på gruvbefälsmötet visade

övering. Smedberg 170 bilder över maskinella anordningar inom gruvidriften från alla delar av Europa och USA. Detta bildsvep hade beledsagat det föredrag betitlat "Utvecklingstendenser inom internationell kolgruvidrift — tillämpningar vid svenska kol- och lergruvor", som överingenjören tidigare hade hållit vid Jernkontorets tekniska diskussionsmöte 1959.

Ing. Ingvar Bjerlin och verkmästare Folke Gustafsson från Atlas Copco visade sedan sin film "En grund att bygga på", och efteråt diskuterades tekniska detaljer inom gruvidriften i samband med användning av tryckluft-drivna verktyg. I detta sammanhang diskuterades också med representanter från Bolagets Verkstadsavdelning i Höganäs utformning av borrhår.

Övering. Smedberg redogjorde för de olika alternativen för arbetstiden under 1960 samt informerade slutligen om brytnings-, arbetskraft- och råvarusituationen. R.E.

Sista dan

av

EVALD JOHANSSON

*Det är så festligt på bordet
i dag. En yvig bukett
av nejlikor står och prunkar
grant bland för- och efterrätt.*

*Vid varsin bordsända sitter
han och hon. De ser varann
knappt för den stora buketten.
Tyta sitter hon och han.*

*För blott en halv timme sedan
stod han på brukschefens rum
och avtackades med blommor.
En smula tafatt och stum.*

*Otvättad och i brukskläder,
och med en skrapning med skon,
tog han ingenjör'n i handen.
Så gör den som fått pension.*

*Att gå där i tegelbruket
med blommor, är rätt genant.
Det går ej att smyga undan
alla dem, som glör så dant.*

*Så är den slut, sista dagen;
en sista gång går han ut.
Hans arbetsplats fylls i morgon
och bruket går som förut.*

*— Sakta plockar hon av bordet
i dag liksom andra dar.
Rätt mycken restmat sätts undan,
men nejlikorna står kvar.*

*Det hörs lätt skrammel från köket;
svagt prasslar hans husorgan.
Blott prunkande blommor skänker
lite färg åt sista dan.*

Mera färg över Höganäs kundinformation

Glaserade lerrör

En helt nyredigerad upplaga av "Avloppshandboken", som första gången utkom redan på 20-talet, föreligger nu till största delen i korrektur. En svensk version av den tyska filmen "die Feuerprobe" (Eldprobe, har iordninggjorts, och som komplement till denna har i egen regi en "rörlig still-film" i färg kallad "Vattenprovet" inspelats.

Eldfast

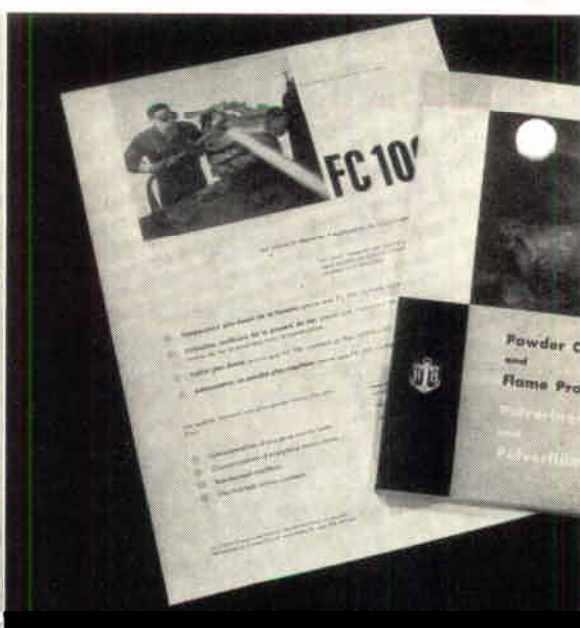
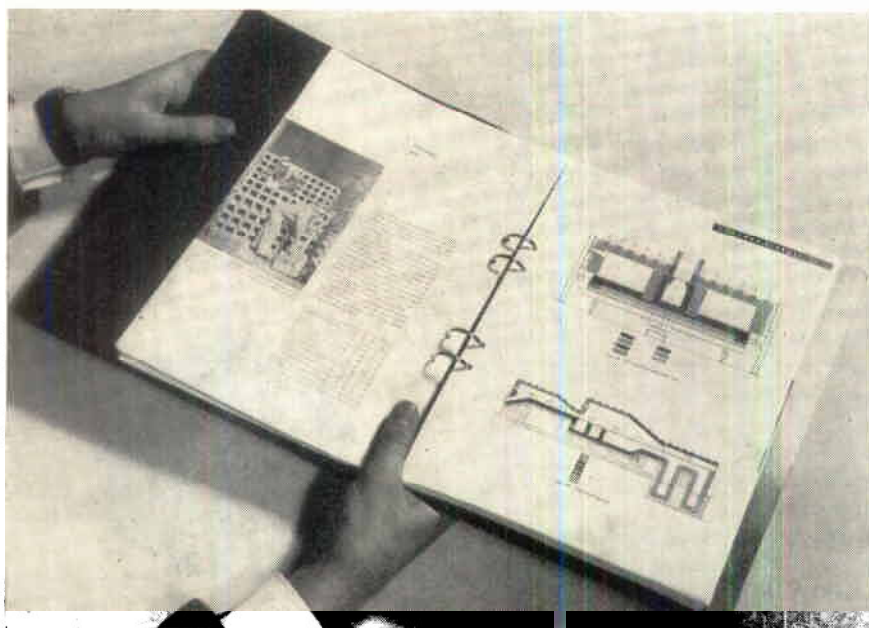
Arbete med vår nya eldfasta handbok har nu framskridit så långt, att komplett ombrutet korrektur i färg föreligger. Totalt kommer den nya handboken att omfatta 226 sidor. Den är upplagd i ett system av lösblad, insatta i en plastpärm. Årets eldfasta fackpressannonsering har utökats. Eldfast tegel av kvalitet POROSIL samt en brännardysa har visats vid årets VVS-mässa i Stockholm. Denna monter kommer även att visas vid Rörledningsföretagarnas Riksorganisations jubileumsutställning i Helsingborg till sommaren.

Golv- och väggplattor

Under senhösten 1959 presenterades den första enheten i en serie om 12 annonser för våra klinkerplattor. I samarbete med PER (Plattsättningsentreprenörers Riksförening) och den övriga keramiska industrin har i vår regi redigerats och tryckts "plattsättnings-AMA (Allmän Materiel- och Arbetsbeskrivning) 1959". 4-färgstrycket har fått en allt större betydelse, då det gäller att göra säljande trycksaker för våra plattor. Tryckningen av en sådan broschyr igångsattes nu i dagarna, och ytterligare två har planerats.

Metallurgiska produkter

Under 1959 färdigställdes en handbok om pulverskärning. Handboken är tvåspråkig och upplagd så, att i vänstra spalten finns den engelska texten, i högra spalten samma text på tyska. Boken, som omfattar 148 sidor, återfinns på nedanstående bild. Ett prospekt om vårt skärpulver FC-100 har tryckts på tyska resp. franska. Till hösten beräknas 3:e delen av Höganäs Iron Powder Handbook vara klar för distribution. Totalt kommer det att till denna handbok åtgå inte mindre än ca 8 ton papper samt ca 2 1/2 ton ringpärmar.

EN ASIAT FATTIGARE

Februari 1960 var en händelserik månad. Först Squaw Valley med allt detta av vild glädje och nattsvart förtvivlan, så Elisabeths nedkomst och Margarets förlovning och så till sist den verkliga nervpressen: vaccineringen mot asiaten.

Tyvärr sipprade ryktet om vaccineringen ut redan ett par dagar före den ödesmättade måndag, då vi skulle ställas öga mot öga med doktor Hälso-, nej, dr Hellsten och hans fruktade sprutor. På grund härav blev den fria lördagen och söndagen ett par dagar i spänning och ovisshet: Skulle det göra ont? Var det sant att sprutspetsen var en tum tjock? Skulle man överhuvud taget överleva det?

Visserligen var vaccineringen frivillig, men det är ju också det första sommarbadet, som dock varje år kräver sin tribut av inre mod, själslig styrka och stor självövertvinneelse. Samma karaktärsdrag måste skakas fram, kosta vad det ville, när timmen V obönhörligt närmade sig. Ett raskt språng in genom klinikdörren, en sista kontroll av anletsdragen, där upphöjt lugn och oberördhet kämpade med spåren från en orolig natt.

Inkommen i väntrummet möttes man av en

oändlig rad överarmar, alla vita men en del vackra och välsvarvade, ty det var manliga och kvinnliga överarmar om vartannat (inte om varandra!). "Arm vid barm jag såg vart-helst jag såg", skulle kanske gamle Carlson ha sagt (han med geografien).

Själva vaccineringen blev en antiklimax och alls icke så spännande, som man väntat. Sprutan var långt ifrån en tum tjock, och ont gjorde det till på köpet inte. Den fermitet, med vilken dr Hellsten, syster Iris och syster Ruth avverkade hela proceduren med injektioner, byte av kanyler och tömning av ampuller, skulle ha tillfredsställt den mest krävande arbetsstudieingenjör. Man hann inte ens bli martyr!

Sista fasen i vaccineringen var den s.k. interna mätningen. På vissa överarmar uppstod efter injektionen en liten bula, som i olika armägares ögon kunde vara nog så stor. Dessa bulor mättes mycket noggrant och uppvisades för intresserade kamrater. Rätt snart avtog emellertid intresset i ungefär samma takt som bulorna, och var och en föll åter in i den normala rutinen — ett minne rikare men en asiat fattigare.

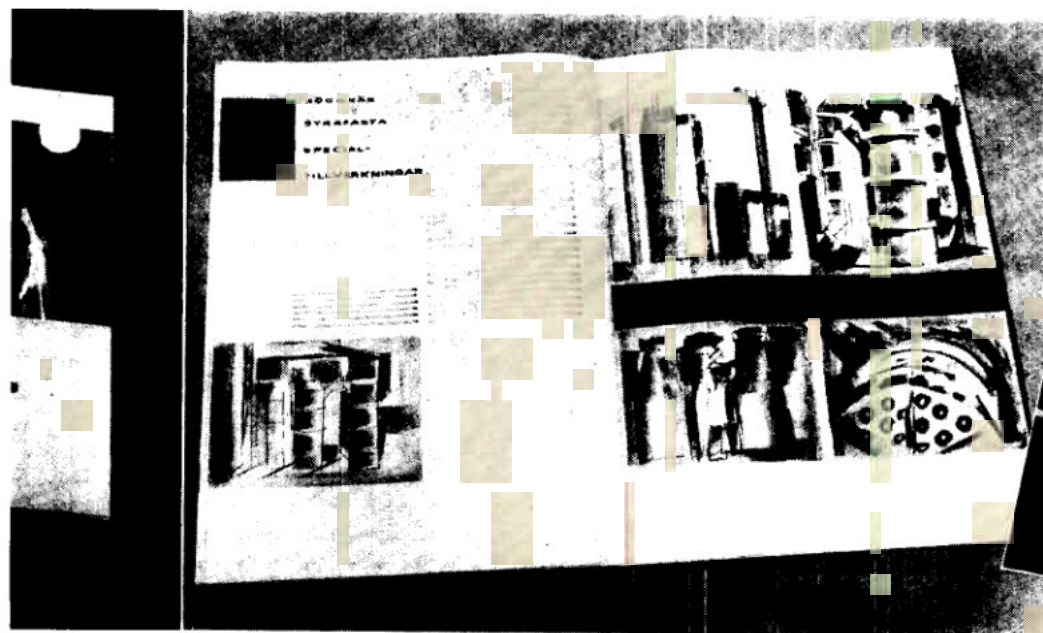
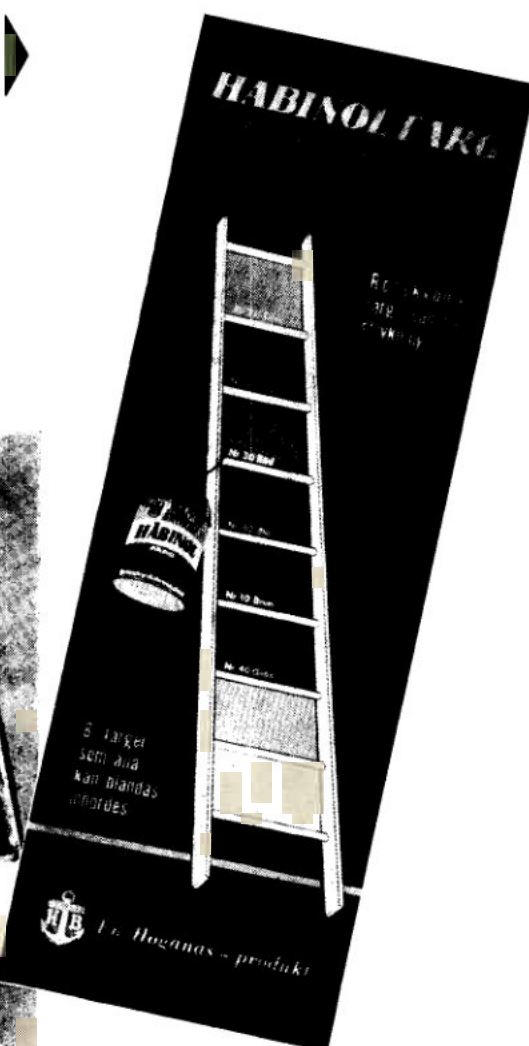
Erco

Syrafast och plast

En 16-sidig broschyr för vårt syrafasta stengods med omslag i 4 färger och inlägga i 2 färger är under utarbetande. I samband med att nya småförpackningar till de syrafasta bruken håller på att utprovas, förbereds en stor broschyr för våra samtliga syrafasta murbruk. En 8-sidig trycksak i A4-format om Glasfiberarmerad Furanplast beräknas vara färdigtryckt dagarna efter påsk, och en lika stor broschyr om Glasfiberarmerad Polyester skall då vara färdig i manuskript och layout för att lämnas till tryckeriet.

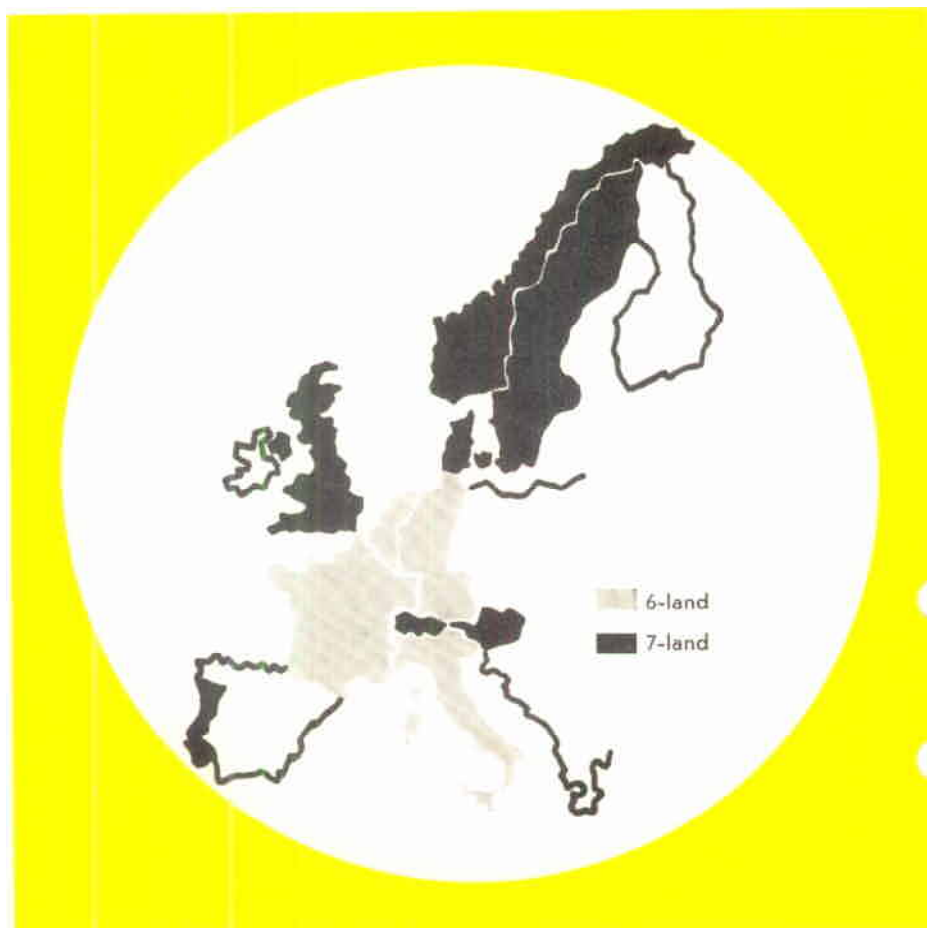
HÄBINOL

Vårt eget annonsprogram har i år utökats med bl.a. bearbetning av målare och trävaruhandlare. Övriga åtgärder är en färgfolder, som bl.a. distribueras som bilaga i denna tidning. Två skyltar varav den större, som är 1 meter hög, finns återgiven här intill. Åtskilliga tiotusentals mössor med HÄBINOL-ombudens namn och texten "HÄBINOL-färg rötskyddar" kommer att sitta på HÄBINOL-förbrukarnas huvuden. För att introducera den nya HÄBINOL-förpackningen finns bland annat en minaffisch.

Europamarknad, motivforskning och säljverktyg

bland programpunkterna
på säljkonferens i Höganäs

För ledande försäljningspersonal m.fl. inom Höganäskoncernen hålles i allmänhet två gånger om året s.k. säljkonferenser. Vid årets första konferens i januari lämnades rapporter om försäljningsläget för koncernens olika produkter, såväl på hemmamarknaden som på exportsidan. Föredrag hölls om sex- och sjustatsmarknaderna, om motivforskning som ett led i marknadsundersökningar samt om den moderne försäljaren och hans verktyg.

Tidigare anordnades s.k. försäljningskollegier, i allmänhet två om året, men sedan de ändrat karaktär, kallas de numera säljkonferenser. Självskrivna deltagare är ledande försäljningspersonal vid moderbolaget och de svenska dotterbolagen samt personal från Informationsavdelningen. I vissa programavsnitt deltar dessutom representanter för administration, produktion och forskning. Som ordförande fungerar försäljningsdirektören, Viggo Terling. Förmiddagen ägnas åt marknadsöversikter och prognoser för koncernens olika varugrupper. Eftermiddagstimmarna reserveras för angelägenheter speciellt för försäljning och information.

Föredrag, demonstrationer etc. under medverkan av koncernens egna eller utomstående specialister utgör viktiga inslag i programmet liksom åtföljande frågestunder och diskussioner. Till januari-konferensen hade inbjudits intendenterna A Hagbergh och D Bakker, PA-Rådet, Stockholm, som höll var sitt anförande under eftermiddagspasset.

Dir. Terling inledde konferensen med en redogörelse för det internationella marknadsläget. Hans kommersiella assistent, Lennart Segerbank, lämnade rapporter och prognoser för Bolagets varugrupper samt för AB Höganäsarbeten. Då marknadsläget för Bolagets olika produkter vid denna tidpunkt i stort sett sammanfaller med vad som framgår av försäljningsdirektörens rapport på företagsnämndens december-sammanträde, hänvisas till referat härifrån på s. 8. Representanter

från Glasullsbolaget, AB Slipmaterial-Naxos och Handöls Täljstens AB skildrade sedan försäljningssituationen vid dessa dotterföretag.

Exposé över Höganäs-reklam

I en exposé över Höganäsbolagets reklam presenterade intendent B Wallgren bl.a. reklamen för Centralverkstadens pump "Flodhästen" och verksamheten vid AB Höganäsmetoder. Han berörde också Höganäskoncernen Stockholms-Expo och hoppades, att huset Malmstorgsgatan 6, där AB Höganäsarbeten, Handöls Täljstens AB:s försäljningskontor samt omnämnda expo redan är inrymda, successivt skulle utvecklas till ett "Höganäs House".

Sex- och sjustatsmarknaderna

Den fria europamarknaden har tidigare behandlats av dir.-ass. B Lundell i "Brännpunkten" 3/1957, s. 11, och berördes också av dir. Terling vid företagsnämndens senaste sammanträde. Vi nöjer oss därför med följande utdrag ur Lennart Segerbanks föredrag om sex- och sjustatsmarknaderna:

Avtalet om sexstatsunionen (European Economic Community, EEC), som tillkom i Rom den 25 mars 1957 mellan NATO-länderna Holland, Belgien, Luxemburg, Västtyskland, Frankrike och Italien, blev den viktigaste händelsen till principbeslutet att skapa ett frihandelsområde i Europa. Detta beslut fat-

Från GRYTA till GRYN

HEMMAHANTVERKET SOM BLEV HANDÖLS TÄLJSTENS AB

En beskrivning av täljsten, som i huvudsak består av mineralerna talk och klorit, dess produkter och distribution kräver en historisk återblick. Man skulle kunna gå tillbaka till stenåldern, men låt oss börja år 1685, när dåvarande assessorn i Bergskollegiet Urban Hjärne vid ett besök vid Handöls täljstensfyndigheter starkt kritiserade det slösaktiga brytningsförfarandet.

Med dåtida, primitiva redskap framställde man som hemmahantverk i huvudsak grytor och stekpannor, som på slingrande stigar nådde olika marknadsplatser. Trots lovvärda in-

satser från flera vetenskapsmän dröjde det över tvåhundra år, innan Handöls täljstensfyndigheter kunde bearbetas industriellt. I början av 1900-talet bildades Handöls Täljstens- och Vattenkrafts AB och därmed föddes den säregna industri, som omgärdad av mäktiga och sagolikt sköna fjällmassiv i dag ger arbete åt mer än 50 personer och deras familjer.

I dag har såväl grytan som stekpannan försvunnit. Den eldfasta, värmeackumulerande täljstenen har sedan några årtionden blivit välkänd genom Handöls kaminer, som utgör

en av de fyra produktgrupperna. De gamla, antikt och sirligt utformade kol- och vedkaminerna har ersatts med nya i aktuell formgivning. Elkaminerna har under de sista åren utvecklats tekniskt efter nutida önskemål. Handöls kaminer motsvarar i dag den moderna människans krav på effektivitet, säkerhet och ekonomi. Man finner dem också spridda över hela landet. Handöls täljstenskaminer har även exporterats under de senaste fem åren till ett tiotal länder, även utanför Europa.

En annan produktgrupp, mindre känd hos allmänheten, är Handöls täljstensgryn och -mjöl. Över 10 000 ton täljsten krossas och mals årligen. Dagligen rullar järnvägsvagnarna söder ut till de svenska takpapps- och pappersindustrierna, där materialet användes

Forts. fr. föreg. sida

tades emellertid inte förrän två år senare. Frihandelsområdet eller EFTA (European Free Trade Association), som det oftast kallas, består av de sju medlemsnationerna Sverige, Norge, Danmark, Schweiz, Österrike, Storbritannien och Portugal.

Den 1 januari 1959 sänkte de sex sina inbördes tullar med 10 % och fortsätter 1 juli i år med en andra tullavveckling. Vid denna tidpunkt kommer tulltaxorna mellan dessa länder att ha sänkts med 20 %. Den 1 januari 1962 avser de sex att börja förenhetliga sina yttre tullar. Man är då med andra ord på väg mot förverkligandet av en gemensam yttre tullfrihet. År 1970 skall sexstatsmarknaden vara fullt genomförd. Den senaste tiden har det emellertid framkommit förslag om att marknaden borde snabbare förverkligas.

Frihandelskonventionen mellan de yttre sju har nyligen undertecknats av de deltagande länderna. En första avveckling med 20 % av inbördes tullar och importrestriktioner äger rum den 1 juli 1960. Senast den 1 januari 1970 skall varuutbytet mellan de sju länderna vara helt fritt från olika handelshinder. De tullreduceringar, som successivt kommer att ske, blir — efter vad vi idag kan se — även tillämpade för Höganäsbolagets exportvaror.

Åra kemiska och metallurgiska produkter har nämligen sitt huvudsakliga råvaru-ursprung inom frihandelsområdet. För många andra företag kommer däremot tillämpningen av konventionens ursprungs- och bearbetningsbestämmelser att innebära speciella problem.

I fråga om de keramiska produkterna är Norge och Danmark våra största kunder i Europa. Exporten till Finland, som eventuellt blir det åttonde landet inom frihandelsområdet, visar en successiv ökning. I dessa grannländer har vi som bekant egna dotterföretag. Möjligheterna att höja leveranserna till Danmark har hittills begränsats av importrestriktioner. Den danska regeringen har emellertid i samband med den danska tulltaxerevisionen för avsikt att delvis avveckla importrestrik-

tionerna från den 1 mars i år. Efter denna tidpunkt hoppas vi kunna utvidga våra leveranser till Danmark.

På den engelska marknaden ökar för närvarande Bolagets exportvolym för metallurgiska och keramiska produkter väsentligt. Till Schweiz, Österrike och Portugal levererar vi också varor, speciellt inom den metallurgiska varugruppen.

De tullsatser, som för tillfället gäller inom frihandelsområdet, är för våra tillverkningar förhållandevis låga. Tullsänkningarna uppgår, som redan framhållits, under innevarande år endast till 20 %. Denna reduktion kommer naturligtvis inte att omedelbart ge oss någon påtaglig exportfördel. Vi hoppas dock, att vår export till frihandelsområdet successivt skall komma att utvidgas väsentligt, huvudsakligen beroende på en intensiv teknisk och kommersiell bearbetning av marknaden.

EEC-länderna tillhör som bekant vår ordinarie kundkrets. De sex mottager ca 27 % av Bolagets export av metallurgiska produkter och ca 15 % av den totala exporten av keramiska produkter. Motsvarande siffror för EFTA-nationerna är ca 13 % resp. ca 75 %.

Ett broyge mellan handelsblocken är därför för oss — såväl som för många andra svenska exportindustrier — ett önskemål, som kanske uppfylles inom de närmast kommande åren.

Konkurrenterna inom frihandelsområdet och tullunionen intensifierar säkerligen sin bearbetning av den svenska marknaden. Vi kan utan tvekan kalkylera med en skärpt konkurrens på den inhemska marknaden. De keramiska golv- och väggplattorna och det eldfasta materialet torde bli de varor, som främst utsättes för denna konkurrens. Några fabrikanter i Storbritannien har redan börjat söka efter agenter i Sverige för försäljning av eldfast tegel och massor. Bli.a. har ett av våra egna dotterföretag erhållit sådana förfrågningar. Genom Generaltullstyrelsen i Stockholm har vi möjligheter att successivt följa den svenska importen av olika varor och dess

utom få veta, vilka kvantiteter som levererats från resp. land. En kartläggning av agenter och utländska huvudmän kan vi göra med hjälp av Bolagets 210 ombud och våra goda förbindelser inom många industrier och övriga kundkategorier.

Genom ökad forskning, förbättrade kvaliteter och en utvidgad teknisk och kommersiell service bör vi emellertid ha stora utsikter att möta konkurrensen både på hemmamarknaden och utomlands.

Motivforskning

Motivforskning är ett begrepp, som på senare år låtit tala om sig en del i samband med avancerat marknadsförande. Om detta ämne talade intendent Wallgren under säljkonferensens eftermiddagsspass. Han redogjorde därvid bl.a. för de olika metoder, i huvudsak psykologiska, som den moderna marknadsundersökningen använder för att komma underfund med de mer eller mindre dolda motiven bakom ett köpbeslut eller annat beteende. Framställningen belystes med talrika exempel på motivforskningens tillämpning i praktiken.

Försäljaren och hans verktyg

"Den moderne försäljaren och hans verktyg" var den gemensamma titeln på intendenterna Hagbergs och Bakkers föredrag. Den förstnämnde redovisade sina synpunkter på de krav, som företagen i dag måste ställa på en modern försäljare. Kommunikationen mellan företag, försäljare och kund är speciellt viktig, sade han och framhöll vidare, att säljarens situation, funktion och position tidigare ofta har förbisetts i såväl samhälle som företag.

Intendent Bakker lade i sitt anförande tonvikten på de moderna tekniska hjälpmedlen. Han demonstrerade både äldre och nyare audio-visuella redskap och framhöll de brister och förtjänster, som är förknippade med vart och ett av dessa.

Handölsbolagets fabriksanläggning i vinterskrud vid foten av Snasahögarna

Handöls täljstensgryn och -mjöl levereras i säckar till takpapps- och pappersindustrier inom Europa

I Höganäskoncernens permanenta utställning i Stockholm finns en avdelning för Handöls produkter. Här kan allmänheten, arkitekter, byggmästare och annat fackfolk få råd och upplysningar samt i lugn och ro tänka igenom sina behov och önskemål.

Första transportetappen för sulfatsten till Bordeaux

som ytbeläggings- och fyllnadsmaterial. Betydande kvantiteter skeppas också över Trondheim ut på världsmarknaden.

Som eldfast sten har Handöls täljsten fått en given plats i den öppna eldstaden. Täljstenen är också dekorativ — den levande grå-gröna, svagt marmorerade ytan harmonierar utmärkt med de flesta träslag och textilier. I villor, radhus och större bostadshus finner man sedan några år tillbaka öppna spisar av Handöls täljsten.

Täljsten har ännu en värdefull egenskap — den är beständig mot syror och alkalier. Till den fjärde produktgruppen hör därför sulfatstenen, som levereras till cellulosaindustrin både inom och utom landet. Handöls täljsten användes där som infodringsmaterial till sodaugnar.

Människans vanor, behov och önskemål skiftar år från år. Att detta med nutida masskommunikationsmedel sker snabbare än bar för tio år sedan är välbekant. De varor eller tjänster vi idag erbjuder måste också fylla de krav, vi nu ställer. Vi förbättrar och utvecklar därför våra produkter ständigt. En del har slopats — nya har introducerats. Successivt föds nya vägar och metoder för en produkttransport till konsumenten. Försäljnings- och distributionssystemet måste därför alltid utvecklas och smidigt anpassas efter de behov, som skapas.

Sedan 1954 har Handölsbolaget sin försäljningsverksamhet förlagd till Stockholm, sedan 1959 i anslutning till Höganäskoncernens utställningslokal. Vi disponerar också lagerutrymme i koncernlagret i Ulvsunda. Med hjälp av fem stamlager och ett omfattande detaljhandelnät kan var och en i dag få en täljstenskamin snabbt och utan besvär. Gryn- och mjölleveranserna sker från Handöl (Enafors) i järnvägsvagnar direkt till konsumenten eller exporthamnen. Sten för dekor och öppna spisar m.m. transporteras direkt från fabriken i SJ-behållare.

Försäljning av i dag är i stor utsträckning ett automatiserat system. Men bakom systemet finns fortfarande individer, som planerar systemen och sätter dem i funktion. Handöls försäljningskontor består av en försäljningschef, två försäljare, en korrespondent och ett kontorsbiträde. Försäljarna, fältmännen, förenar orderupptagandet med konsultativa, säljfrämjande åtgärder hos kunden. Korrespondenten svarar även för orderbehandlingen och lagerkontrollen. För att rationalisera och ekonomisera försäljningsarbetet på fältet har vi sedan några år tillbaka ett samarbetsavtal med avdelning Kemi hos moderbolaget. Ytterligare koncernsamarbete av samma karaktär planeras för 1960.

Täljsten fascinerar och inspirerar. Produktutvecklingen från gryn till gryta sträcker sig över århundraden — århundraden, som givit generation efter generation arbete och varunder hemmahantverket utvecklats till modern industri i ett avlägset men numera långt ifrån isolerat samhälle.

Lars M Carneheim

Inte bara produktionen vid AB Slipmaterial-Naxos utan även den rent formella organisationen och den yttre ramen kring företaget motsvarar nutidens krav på framåtskridande och toppmodern effektiv funktion. Redan vid stora infarten till industriområdet i Västervik stöter besökaren på ett arrangemang, som man kan säga utgör ett förverkligande av något som för inte så länge sedan endast var tekniska framtidsdrömmar — en TV-bevakad infart.

Denna bevakning skötes från telefonväxeln i huvudkontorets byggnad. I telefonistens, fru Inga-Lill Mellberg, blickfång finns en 17" s.k. monitor uppsatt. TV-kameran, som står i förbindelse med denna, har dels ett objektiv visande ett större område kring infarten ifråga, dels ett annat objektiv, som ger en närbild av grindarna och vad som rör sig kring dessa. Från ett manöverbord öppnar och stänger telefonisten grindarna. Hon har dessutom porttelefonförbindelse och högtalarkontakt med besökande vid grindarna genom en där befintlig anläggning. TV-kameran har sin plats i den närmast liggande fabriksväggen. Telefonisten ser och hör således allt det som tilldrar sig utanför och innanför grindarna; själv kan hon också anropa besökande.

Ingenjör Lars-Erik Rosengren talar i porttelefonen med telefonväxeln

En lastbil, en personbil, ett varubud eller en gående nalkas infarten. Om telefonisten känner besökaren och hans ärende, öppnar hon genast grindarna för insläppning och stänger dem. I annat fall anropas vederbörande genom högtalaranläggningen — om denne icke själv redan anmält sig i porttelefonen. Sedan telefonisten fått de uppgifter hon behöver, handlar hon enligt de instruktioner hon fått. Om hon således anser, att den besökande hellre bör passera genom huvudkontoret, ber hon vederbörande vara välkommen genom dess entré. Under tiden kallar telefonisten den person i företaget, som besöket gäller.

Samtidigt som telefonisten sköter telefonväxel, snabbtelefon och sökareanläggning, övervakar hon i TV-rutan, att ingen obehörig trafik sker genom grindarna. Den ordinarie portvakten under dagskiftet har genom det nya bevakningssystemet kunnat sättas in i produktionen, varjämte man sluppit bygga ett portvaktshus.

Anordningen, som togs i bruk i början av februari, fungerar perfekt och innebär ett betydelsefullt utnyttjande av framstegen inom TV-teknikens intressanta område.

EN

Stopp-

TV-bevakning vid infarten till Slip-Naxos i Västervik gjorde portvakt produktiv

Fru Inga-Lill Mellberg vid telefonväxeln med TV-apparat, porttelefon och en del av manöverbordet för grindarna.

Chauffören i en ankommande lastbil anmäler sig i porttelefonen

Einige deutsche Stimmen zu „Brännpunkten“

Die vorige Nummer des "Brännpunkten" enthielt bekanntlich einen Artikel über die Firma Fr. Ewers & Sohn. Es war das erste Mal, daß deutsche Veröffentlichungen in unserer Werkzeitschrift erschienen. Welchen Empfang unsere Zeitschrift bei unseren deutschen Mitarbeitern fand, geht aus folgendem hervor:

Hermann Haase, Betriebsratsvorsitzender:

Im Namen der Belegschaft der Firma Fr. Ewers & Sohn möchte ich Ihnen als Betriebsratsvorsitzender für die an uns gesandten Werkzeitschriften herzlich danken. Die Zeitschrift wird von der Belegschaft als sehr gut beurteilt und gerne gelesen.

Einen besonderen Eindruck haben die Grußworte von Herrn Generaldirektor Gummeson an die Belegschaft gemacht.

Wir begrüßen es außerordentlich, daß man seitens des Konzerns durch "Brännpunkten" einen Kontakt mit der Belegschaft unseres Werkes hergestellt hat.

Wie wir aus den Berichten und Aufnahmen ersehen, wird diese Zeitschrift dazu beitragen, den einzelnen Kollegen das Bewußtsein zu geben, in welchem einem großen Konzern er beschäftigt ist und was in den einzelnen Werken produziert wird. Auch sehen wir aus den Berichten, daß man in Schweden die älteren Kollegen für die geleistete Arbeit ehrt und sie nicht vergißt. Wir würden uns freuen, wenn

auch einmal unseren alten Veteranen die Ehre zuteil würde, in "Brännpunkten" genannt zu werden.

Bodo Preuß, 19 Jahre, Former (Er spielt in der Betriebsmannschaft):

Die Werkzeitschrift ("Brännpunkten") habe ich gern gelesen. Bewundernswert sind die großen hellen Arbeitsräume und das Kino unter Tage. Ich würde mich freuen, wenn einmal ein Vergleichskampf im Fußball mit Höganäs stattfinden würde.

Hermann Viebrands, 60 Jahre, Platz- und Verladearbeiter:

Diese Werkzeitschrift bringt uns etwas Neues. Besonders erfreut sind wir darüber, daß man uns einen Platz in dieser Zeitschrift eingeräumt hat, so daß dadurch mit der Zeit ein Kontakt zwischen uns und den Kollegen in Schweden hergestellt wird.

Willi Ott, 39 Jahre, Setzer:

Wir freuen uns, daß wir in Zukunft diese Werkzeitschrift laufend bekommen sollen. Durch diesen Gedankenaustausch werden wir uns näher kennenlernen und dadurch größeres Interesse für unseren Arbeitsplatz gewinnen.

Renate Padrock, Frau, erste Buchhalterin, die bereits 18 Jahre bei uns im Werk tätig ist: Ich habe Ihre Zeitschrift mit Interesse ge-

lesen und würde mich freuen, sie auch in Zukunft zu bekommen, da "Brännpunkten" die Verbindung zwischen hüten und drüben vermittelt und durch den Bericht über unser Werk in Lübeck allen einen umfangreichen Einblick bis in die Entstehungsgeschichte des Werkes gegeben hat.

Brigitte Wittrock, Frau, erste Sekretärin:

Außer der Abhandlung über Ewers & Sohn hat mich insbesondere der Artikel "Das moderne Höganäs umspannt 150 Millionen Jahre" interessiert, gerade deshalb, weil ich dadurch einen Eindruck über die Vielseitigkeit der im Höganäs-Konzern hergestellten Waren gewonnen habe. Es würde mich besonders freuen, wenn in den weiteren "Brännpunkten"-Ausgaben solche interessanten Artikel auch wieder in deutscher Sprache erscheinen würden.

Hans Goldbeck, Meister:

Das Erscheinen der Zeitschrift "Brännpunkten" fand hier allgemeinen Anklang, schafft sie doch in Wort und Bild eine Brücke zwischen den Arbeitern und Angestellten der einzelnen Werke des Höganäs-Konzerns.

Darüber hinaus können hier Anregungen und Erfahrungsaustausch sich im Interesse des Gesamtunternehmens meines Erachtens für alle Betriebsangehörigen des Konzerns nur positiv auswirken.

Några tyska röster om "Brännpunkten"

Reportaget om Firma Fr. Ewers & Sohn i förra numret av "Brännpunkten" var den första artikeln på tyska språket i personaltidningen, som distribuerades till samtliga anställda vid dotterföretaget. Några av dessa har vi frågat om deras syn på personaltidningen. Svaren, som alla är hållna i en positiv anda, återges här i något avkortat skick.

Ordföranden i de anställdas förtroenderåd, snickare Hermann Haase, gör sig till tolk för samtliga anställda och tackar hjärtligt för julnumret. Personaltidningen har fått ett mycket gott betyg, säger han, och man har gärna läst den. Ett särskilt intryck gjorde dir. Gummesons hälsningsord "till våra vänner i Lübeck". Med tillfredsställelse noteras, att man från koncernens sida genom "Brännpunkten" har åstadkommit en kontakt med de tyska medarbetarna. Genom reportage och bilder får den anställda vetskap om koncernens omfattning och om de olika tillverkningsarna. Vidare har konstaterats, att man i Sverige ger veteranerna hedersomnämning

för vad de uträttat och inte glömmat dem. Vi skulle glädja oss, om våra veteraner också kunde få äran att omnämnas i "Brännpunkten", slutar "Betriebsratsvorsitzender" Haase.

19-åriga formaren Bodo Preuss uttrycker sin beundran för våra stora, ljusa arbetslokaler och för gruvbion. Han spelar i företagets korpffotbollslag och hoppas på fotbollsutbyte med Höganäs.

Sextio år på nacken har lastningsarbetare Hermann Viebrands. "Brännpunkten" ger oss något nytt, säger han och gläder sig i synnerhet över att det tyska dotterföretaget presenterats i tidningen, varigenom en kontakt knutits med deras svenska kolleger.

Sättare Willi Ott hälsar med glädje, att de får tidningen i framtiden. Genom detta tankeutbyte kommer vi att lära känna varandra närmare och därigenom vinna större intresse för vår arbetsplats.

"Förste man" på bokföringen, fru Renate Padrock, som varit i firman i 18 år, gör följande uttalande: "Jag har läst er tidning med

intresse och skulle glädja mig över att få den framdeles, då 'Brännpunkten' förmedlar förbindelse mellan er och oss. Genom reportaget om vårt företag fick vi en god inblick i dess historia."

Lübeckschefens sekreterare, fru Brigitte Wittrock, fann förutom reportaget om Ewers & Sohn i synnerhet artikeln "Det moderna Höganäs omspänner 150 000 000 år" intressant, emedan hon därigenom fick en uppfattning om Höganäskoncernens mångsidighet. Sådana intressanta artiklar på tyska vill hon gärna ha i kommande nummer av tidningen.

Arbetsledare Hans Goldbeck framhåller, att "Brännpunkten" fann anklang hos samtliga anställda vid dotterföretaget, då den i ord och bild slår en brygga mellan de anställda vid Höganäskoncernens olika företag. Därutöver kan enligt mitt förmenande initiativ och erfarenheter positivt utnyttjas till gagn för koncernen i dess helhet, säger "Meister" Goldbeck.

Ege

— Medlemmarna vill inte — dom är för tröga! Annars har nog styrelsen försökt att få igång något. Det är Höganäsbolagets bruksläkare, med. dr W Hellsten, som gör kommentaren, sedan han beklagat, att den inom Höganäsbolagets tjänstemannaförening verksamma konstföreningen bara är en "utlottningsförening" och inte en riktig konstförening.

— Men vi ska väl försöka igen från kommitténs sida att få till stånd någonting, menar dr Hellsten, som inte heller är alldeles nöjd med den aktivitet — eller ska vi säga brist på aktivitet — som utmärker Kullens konstförening. Ett samarbete mellan de båda organisationerna skulle kanske kunna bli fruktbärande, säger doktorn.

Vid den nämnda konstutlottningen fanns ett 80-tal konstverk att välja på, och företrädade konstnärer var fru G Montelius med färggranna batikarbeten, pastellmålaren Gillis Sahlén, Hälsingborg, Lennart Rosensohn, Hälsingborg, Bengt Orup, Domsten (med spontantistiska abstraktioner), Gustav Arne,

Viken, Bertil Liljeblad, Skäret, och Lars Herder, Hälsingborg. Vid presentationen av konsten utdelades åtskilligt med ris, men även ros.

18 medlemmar i konstföreningen fick extra julkappar med sig hem. Mest åtrådd var Gustav Arne, men även batiken hade strykande åtgång. Ingenjör Bertrand Olsson, Höganäsplast, Lomma, tog högsta vinsten "Landskap", medan dr Hellsten själv valde "Skutor", båda av Gustav Arne. I tur att välja var sedan fru Sylvia Wendt, Skromberga, och fröken Inger Bondesson, Höganäs. De tog "Fäladen" respektive "Gård" av Arne. Ingenjör C E Walldow, Höganäs, fastnade för Orups akvarell "Komp. med orange". Ege

BRUKSLÄKAREN VILL HA

AKTIVARE KONSTFÖRENING

Bruksläkaren, med. dr W Hellsten, granskar med kännarmin sin vinst "Skutor", som konstnären Gustav Arne har signerat.

Dr Hellsten tog bladet från munnen, när han på den särskilda konstkommitténs vägnar uttalsade välkommen till den årliga julutlottningen av konst bland Höganäsbolagets tjänstemän. Han fann det tråkigt, att konstföreningen inte är en konstarbetande sådan, att man inte anordnar föreläsningar i konst, att man inte har någon teckningskurs, ingen målningskurs och inga konstdebatter.

— Men kommittén för konstföreningen, som jag själv tillhör, kan knappast lastas, säger dr Hellsten. Försök har gjorts, utan att det blivit resultat. Såväl frågeformulär som annat har tillställts medlemmarna, men bara negativa synpunkter har framkommit.

— Att det inte blivit något mera utöver utlottningarna är så mycket mera beklagligt, som bolaget varit mycket generöst och ställt lokal till förfogande i disponentbyggnaden, säger dr Hellsten. Vad man skulle önska är, att det kunde komma igång föreläsningar, en krokikurs, fritidsarbete i keramik och batik exempelvis. Ett förslag hade kommit upp om att få hit den kände konstprofessorn Aron Borelius, men därav blev tyvärr inget.

Fru Elsa Persson visar upp en trevlig sak bland fru G Montelius vackra batikarbeten

I företagsjuridikens labrynter

130 deltagare på givande tvådagarskurs i Höganäs

Företagsjuridik är inte ett entydigt begrepp, som har hävd inom den juridiska litteraturen. Begreppet användes dock såsom en samlingsrubrik för den av Höganäsbolaget den 3—4 december förra året anordnade juridiska kursen. Denna, som öppnades av dir. P. Eg. Gummesson, var avsedd för viss personal inom Höganäskoncernen samt inbjudna representanter för en del industrier i nordvästra Skåne.

Kursen uppdelades i sex olika programpunkter, varav fem utgjorde föreläsningar över sådana juridiska ämnen, som ansågs ha en viss aktualitet för personal, som är anställd vid ett industriföretag. Den sjätte programpunkten, som avslutade serien, omfattade två seminarieövningar. De deltagande hade här att pröva sina nyförvärvade juridiska kunskaper genom att såsom domare avgöra två rättsfall.

Muntligt löfte bindande

Professor **Knut Rodhe**, rektor vid Handelshögskolan i Stockholm, inledde första dagen med en föreläsning över ämnet "Avtal såsom medel att binda företaget och dess motpart". Talaren lämnade inledningsvis en allmän redogörelse för varför de flesta avtal fullgöres och övergick därefter till att avhandla frågan om när ett avtal skall anses ha kommit till stånd. Det måste föreliggande två överensstämmande viljeförklaringar — ett anbud och en därmed sammanhängande accept. Ett muntligt löfte är lika bindande som ett skriftligt. I vissa fall är det dock nödvändigt med skriftlig form. Blir en viljeförklaring förvanskad genom exempelvis förfälskning, blir avsändaren i regel inte bunden. Omyndighet, tvång och svek kan föranleda, att avtalet blir ogiltigt. Är avtalstexten felaktig eller otydlig, får man söka utröna, vad parterna verkligen avsett. Finnes varken någon sedvänja eller dispositiv rättsregel till ledning för domaren vid tolkningen, har denne att själv bestämma, vad som är rätt och billigt. — I det moderna affärslivet användes i stor utsträckning standardformulär. Nackdelen med sådana formulär är, att de kan bli redskap för maktutövning. Formulär användes också stundom felaktigt. Man glömmer att stryka bestämmelser eller att fylla i tomrum. Att utföra handlingar genom ombud föranleder många problem. Man måste bl.a. kunna lita på att ett ombud inte överskrider sin befogenhet.

Genom skadeståndsrättens djungel

Professor **Kurt Grönfors** vid Handelshögskolan i Göteborg sökte föra deltagarna genom skadeståndsrättens djungel. "Skada drabbar utomstående — måste företaget betala" var ämnet för hans föreläsning. Det för varje jurist väl kända rättsfallet om det ovanligt lilla brödet i Dagens Nyheter's depeschfönster inledde en synnerligen intressant redogörelse för olika prejudikat. Huvudreglerna för skadeståndsansvar fastslogs utgöra brottslig gärning samt culpa eller vårdslöshet. Härutöver erinrades om principalansvar, om fingerad culpa samt om strikt ansvar. Olika aktsamhetsgrader tillämpas, nämligen dels den aktsamhet, som faktiskt iaktas av folk i allmänhet eller en viss grupp, dels den högre aktsamhetsstandard, som domaren tycker, att man bör följa. Utanför kontraktsförhållanden svarar företaget i regel för sina organ och personer i ledande ställning. Inom kontraktsförhållanden svarar däremot företaget i regel för alla anställda. Ett företags expansion till stor-drift med åtföljande delegation av driftsledningen skall inte ställa den skadelidande i sämre resp. skadegöraren i bättre ställning än om skadegöraren själv utövat driftsledningen. I fråga om s.k. farlig verksamhet gäller strikt ansvar.

Vem bär ansvaret?

Första dagen avslutades med en föreläsning av sekreteraren **Lars Strånh** i Svenska Arbetsgivareföreningen över ämnet "Anställd lider skada — vem bär ansvaret". Talaren erinrade till en början om 7 § arbetarskyddslagen, där det finns en allmänt hållen deklaration rörande arbetsgivarens plikt att iakttaga allt som skäligen kan erfordras för att förebygga, att hos honom sysselsatt arbetstagare drabbas av olycksfall i arbetet. Denna allmänna deklaration säger dock inte någonting om hur företaget skall ha uppträtt för att skadeståndsskyldighet skall uppkomma. Olika typfall redovisades och analyserades närmare. — Föreläsningen avslutades med en redogörelse för mera arbetsrättsligt betonade frågor.

Diskretion enbart hederssak?

Andra dagen inleddes med en föreläsning av direktörsassistenten i Svenska Arbetsgivareföreningen, **Erik Forstadius**, över ämnet "Diskretion enbart hederssak? Olika situatio-

ner, där företaget kan lida skada." — Anställningsförhållandet förutsätter en ömsesidig lojalitetsplikt. En arbetsgivare kan inte begära av en arbetare, att han skall göra något olagligt, t.ex. köra med tyngre last på en bil än som är medgivet. En arbetstagare åter kan inte utan att göra sig skyldig till ett brott mot anställningsförhållandet direkt motarbeta företagets syften och verksamhet. Man får inte onödan avslöja utåt vad man får veta o. väsentliga förhållanden i företaget, t.ex. prisförhållanden, kundregister eller andra yrkeshemligheter. Den anställda har också skyldighet att upplysa arbetsgivaren om förhållande av vikt, t.ex. svinn och stöld. I fråga om skadestånd vid kollektivavtalsbrott är att märka, att arbetsdomstolen har möjlighet att döma ut inte blott ersättning för den ekonomiska förlusten utan också ett ideellt skadestånd.

Trasig lastbilslykta — VD blev straffad!

Professorn i straffrätt vid Lunds Universitet, **Hans Thornstedt**, talade här efter om "Olika straffregler av betydelse för företaget och dess personal".

Det s.k. företagarens ansvar illustrerades med det bekanta Boliden-fallet, där koncernens verkställande direktör vid huvudkontoret i Stockholm dömdes personligen ansvarig för att en av Bolagets bilar uppe i Bolid saknat angivelse av maximivikt och för att annan bil haft en trasig stopplykta. Sedan dess har vissa ändringar företagits i lagen just för sådana fall. Huvudproblemet kvarstår dock alltjämt. Ofta kan ansvar inträda utan att företagaren givit order om det handlingssätt som visar sig straffbart. En rad exempel belyste detta. En alldeles särskild typ av stadganden är reglerna om husbondeansvar. Det är en ålderdomlig typ, som hängt med i olika författningar alltsedan början av 1800-talet till långt in på 1950-talet. Normalt fordras för att straffansvar skall inträda, att man handlar med uppsåt eller med oaktsamhet. I fråga om företagarens ansvar är dock ofta ansvaret strikt, dvs. inträder oavsett oaktsamhet eller uppsåt.

Vissa begränsningar i företagarens ansvar kan numera spåras såväl i praxis som i lagstiftningen. Verkställande direktören kan ju inte övervaka allt. Bestämmelser om delegation av ansvaret finns bl.a. i vägtrafikstadgan, i arbetstidslagstiftningen och i arbetarskydds-

lagen. I praxis har domstolarna utan stöd av lag i viss utsträckning överflyttat ansvaret på en underordnad.

"Högsta rätt är högsta orätt"

Efter varje föreläsning hölls en frågestund, vid vilken deltagarna bereddes tillfälle att ventilera olika problem av principiell art. Att döma av frågornas antal torde deltagarnas intresse för juridik ha varit avsevärt. Kontentan av frågestunderna torde väl kunna sägas vara: juridik är inte en vetenskap, där man alltid i det enskilda fallet med matematisk visshet kan påstå något bestämt. "Högsta rätt är högsta orätt" är ett klassiskt talesätt, som belyser detta förhållande.

De avslutande båda seminarieövningarna leddes av Höganäsbolagets ombudsman Lars Gwalli. Den ena övningen, som presenterades i form av ett hörspel, gällde frågan, huruvida avtal hade kommit till stånd genom ett visst telefonsamtal, den andra, vem som var straffrättsligt ansvarig och/eller skadeståndsskyldig i samband med en eldsvåda, förorsakad av en blåslampa.

L.G.

I Höganäsbolagets företagsjuridiska kurs i Höganäs deltog ca 130 anställda vid koncernen och från andra industrier i nordvästra Skåne

! Stiga på bussen - avtal med SJ !

När man hade fått direktör Gummesons inbjudan till juristkursen i december förra året och ännu mer när man hade tagit del av kursprogrammet, så gjorde nog flera än sign. den reflektionen, att det här kommer att bli knäckebrödsaktigt: välbakat men knastrande torrt. Låt mig genast säga, att dessa farhågor var helt ogrundade. Men så hade man ju inte heller väntat sig, att dessa juridikens top-men skulle se ut som de gjorde: liksom utvalda ur den svenska idrottstruppen till Rom-olympiaden, spänstiga och i högsta trim. Inte heller hade man trott, att dessa föreläsningar skulle få den populära men likväl vetenskapliga form, som verkligen blev fallet. Man blev fascinerad och tvangs rent av att omedvetet börja tänka själv.

Exekution avskräcker

Redan under professor Knut Rodhes föreläsning blev man betänksam. Här går vi och strör omkring oss avtal utan att ha den ringaste aning därom. När vi stiger på bussen till Hälsingborg, har vi ingått ett avtal med SJ, ja, om man så bara tar en vara på en butiksdisk, så är ett avtal slutet, sa' professorn. Jag kom osökt att tänka på en kund, som på detta sätt en gång försökte få ett avtal slutet med NK i Stockholm. Det hela slöt med att en deckare slöt upp vid kundens sida samt så småningom med dagsböter.

Professor Rodhe frågade sig och oss, varför vi uppfyller våra avtal i så stor utsträckning, som verkligen sker, och svarade själv, att motivet kan bl.a. vara pliktänsla, rädsla för

motåtgärder, t.ex. att telefonen stängs av vid bristande likvid. Folk resonerar så här, menade professorn: "Är det risk för att här kommer att bli process och exekution?" Det där med exekution avskräcker nog en hel del. Det skulle säkert kännas ganska vemodigt i många familj, om telegrafkommissarien plötsligt uppenbarade sig i spetsen för en liten exekutionspatrull och decimerade folkmängden på grund av en obetald telefonräkning.

Culpa och inte pulpa

Inte mindre realistisk blev professor Kurt Grönfors' föreläsning. Han inledde med att livfullt frammana miljöer ända från salig kung Oscars dagar, där man tyckte sig höra hästdroskorna slamra utanför Västra matsalen, vidare från laxfisket i Viskan och från våra dagars hamnliv. Professorn var specialist på de invecklade reglerna om skadeståndsansvar. I detta sammanhang kom han bl.a. in på något, som inom juridiken benämnes culpa (= vårdslöshet). Vi, som satt litet i skymundan, uppfattade ordet som "pulpa", och då professorn tidigare berört frågan om små eller stora wienerbröd, var det inte så konstigt, att många väntade sig några varnande ord om söta bakverks inverkan på tandbeståndet. I stället blev det tankeväckande ord om vårdslöshet. Ack, huru led vi inte med den stackars illa hörande mannen i Trosa, som under snöskottning blev påkörd av en tutande bil. Var mannen vårdslös, när han inte använde sina ögon i stället för sina defekta öron? Att också professorn led med den hårt provade mannen

framgick av hans (professorns) stilla reflektion: "Vad skall en stackars man, som hör illa, få göra, om han inte ens får skotta snö på en gata i Trosa?" Vårt förslag: måhända vore det mindre riskfyllt att skotta snö på en gata i Höganäs!

Lagen talar inte om familjemor

Det är lätt att vara vårdslös, men det är inte lika lätt att definiera begreppet vårdslöshet. Professor Grönfors omtalade, att man inom juridiken gärna tillgriper de gamla romarnas syn på saken: man är vårdslös, när man handlar som en god familjefar inte skulle ha gjort i en viss situation. Det tråkiga är emellertid för det första, att en sådan idealstabelle inte finns, för det andra att en vårdslös person också kan vara en kvinna. Och då står man där, ty lagen talar inte om någon familjemor. Här är det snudd på problemet om kvinnliga präster, varför sign. tige i spalterna!

Den synnerligen medryckande föreläsningen avslutade professor Grönfors med följande sammanfattning, som bör räddas från glömskan: "Jag hoppas att det med erforderlig tydlighet skall ha framgått, hur otydligt det här rättsområdet är". Tydligtvis, men en charmerande otydlighetstolkare!

Husbondens tröst

På brott följer straff, och det var om vissa fall av straffansvar inom företaget, som professor Hans Thornstedt talade. Han chockerade redan från början genom att relatera ett

"Underbart med fria lördagar men måltidsrasterna för korta"

För Höganäsbolagets arbetare ovan jord tillämpas med vissa undantag fr.o.m. årsskiftet 5-dagars arbetsvecka. Detta innebär fria lördagar året runt och 9 tim. arbetstid per dag måndag—fredag kl. 06.00—16.06 med måltidsraster 08.42—09.00 och 12.00—12.48.

"Brännpunkten" har i en rundfråga till några slumpvis utvalda arbetare sonderat inställningen till den nya arbetstiden. Innan vi redovisar svaren, kan meddelas, att man på det hela taget är tillfreds med 5-dagarsveckan. Däremot går meningarna isär, i vad det gäller måltidsrasterna. Så här låter det:

Tage Månsson, ugnssättare, 48 år: Middagsrasten är för kort. Jag har ca 20 min. cykelfärd fram och tillbaka, och det blir för jäktigt. Hade hellre arbetat till kl. 16.15.

Ragnar Olsson vid gasgeneratorerna, 57 år: Mitt hem ligger ca 3 km från arbetsplatsen. När höststormen sätter in och gatorna under vintern är ishala, låter jag mopeden stå och tar fram cykeln. Då räcker inte 48 min. middagsrast, i synnerhet inte, om man skall bena någon fiskrätt. Arbetar hellre till kl. 16.15.

Rudolf Nilsson, snickare, 50-årig ungkarl: Man har inte löst måltidsrasterna bra. Jag intar mina måltider på Industrirestaurangen. 18 min. frukostrast är på tok för kort. Givetvis kan jag få vänta på min tur vid bardisken, och får ibland kasta maten i mig på 3—4 min. Naturligtvis kunde jag ha torrscaffning och någon dryck med mig på arbetsplatsen, men jag vill absolut inte va' utan morgongröten. Och den kan jag näppeligen ha i termosflaskan. (Det finns förstås en större typ av termosflaskor för mat. Red:s anm.)

Georg Skoog, 25-årig fräsare och ogift: Att börja kl. 06.00 på morgonen är för tidigt. En timma senare hade varit tidigt nog och så arbetar längre på dagen. Den kortare middagsrasten har ingen betydelse för mig, som bor relativt nära fabriken. Tidigare hade vi på Centralverkstaden 12 min. frukostrast, och den tiden räcker, när man har mat med sig.

Nils Nilsson, 23-årig svarvare och ungkarl:

Att börja arbetet senare än kl. 06.00 vill jag absolut inte. Visserligen bor jag i Väsby, men med motorcykel räcker måltidsrasten 48 min. Vid mycket dåligt väder har jag mat med mig för hela dagen. Frukostrasten 12 min. borde vi få behålla med motsvarande längre middagsrast.

Henry Hansson, formare, 61 år: Inställningen till måltidsrasternas längd, som är det primära i denna diskussion, blir naturligtvis beroende på avståndet från hemmet till arbetsplatsen och även på färdstättet. För min del innebär de nya tiderna ingen olägenhet, även om det blivit störning i den tidigare rytmen. Men man blir ju fort en vanemänniska, och det gäller även i detta sammanhang arbetets början på morgonen. Personligen skulle jag med mina många kommunala och andra uppdrag (H. är bl.a. stadsfullmäktiges ordf. Sign. anm.), som oftast binder mig till sent på kvällarna, inte ha något emot att börja först kl. 06.30, men hur många finner sig inte nu på arbetsplatsen långt före kl. 06.00. Alltså en gång vanans makt.

Per Cronquist, ugnssättare, 52 år: Jag har ett par km väg mellan hem och arbetsplats, och därav följer, att middagsrasten är för kort. Det väsentliga är inte den tid jag behöver för att konsumera middagsmålet, utan möjligheten därutöver till välbehövlig avkoppling. Vad säger för övrigt läkaren här om? Man hinner nu inte heller avlyssna för-middagsnyheterna i radio. Jag vill hellre arbeta till kl. 16.30.

Karl-Erik Johansson, reparatör, 36 år: Jag efterlyser en "mänsklig" arbetstid. Att börja kl. 06.00 på morgonen anser jag vara en för-åldrad ordning. Kl. 07.00 hade varit normal tid. Mitt middagsmål intar jag nu i Nyhamns-läge, och även om det inom en snar framtid blir i Strandbaden, är 48 min. måltidsrast likväl för kort. En timmas avkoppling i samband med middagsmålet är minsta möjliga tid.

Samtliga ovannämnda är anställda i Höganäs. Här följer några röster från Skrombergaverken.

K E Green, sorterare, 42 år: I början var

man nog skeptisk inställd till de förkortade måltidsrasterna, men sedan vi nu kommit in i den nya rytmen, accepteras med tillfredsställelse den nya arbetstiden, som ger två härliga fridagar per vecka med tillfälle till vila och rekreation. Det blir svårt att återgå till den gamla arbetstiden, om så skulle påfordras.

Erik Lindqvist, två-skiftsarbetare, 53 år: Jag har dagtid en vecka och nattid veckan därpå. Den nya arbetstiden tilltalar mig mycket. Visserligen blir det en halvtimmas längre arbete än förut på nattsiftet, men den förlängningen kompenseras ju med en fri lördag. Den ökade halvtimmen skulle kunna slopas om vi fick använda den s.k. smörjkvartan även som måltidsrast. Tiden räcker väl till även härför.

Sten Alve Andersson, sättnare i rörfabriken, 27 år: Som ungkarl finner jag den nya arbetstiden bra, även om måltidsrasterna är i k-taste laget. Den motvilja, som från början noterades, torde ha försvunnit.

Edvin Olsson, sorterare, 47 år: Personligen har jag den uppfattningen, att det hade räckt med 26 fria lördagar under sommarhalvåret, varigenom måltidsrasterna skulle bli mindre jäktade. Den skånska vintern inbjuder sällan till rekreation i fria naturen, och som soffligare skall man inte utnyttja den fria lördagen. I samband med den nya arbetstiden diskuterades också arbetets början på morgonen. Jag vill varken börja tidigare eller senare än kl. 06.00. *

Även tjänstemännen vid Höganäsbolaget har fått ändrad arbetstid med fria lördagar året runt, vilken ökade fritid inarbetas under veckans övriga dagar. För tjänstemänn (utom arbetsledare) är sålunda arbetstid måndag—fredag kl. 08.00—17.00 oktober—april och kl. 07.30—16.30 maj—september med en timmes lunchrast.

Vid omröstningen ville knappt en tredjedel av tjänstemännen arbeta på lördagarna under vinterhalvåret och endast ha 26 fria lördagar under året med motsvarande större ledighet på sommaren. Ege

Forts. fr. föreg. sida

fall, där verkst. dir. i ett storföretag åtalades av landsfiskalen, därför att en av företagets lastbilar var defekt. Direktör Gummeson andades betydligt lättare, när professorn till sist omtalade, att vissa lagändringar skett sedan dess. Men trots allt är det oftast ett företags chef, som normalt drabbas av ansvar. Han har s.k. husbondeansvar, som det heter inom juridiken, dvs. han svarar för förseelse, som begås av hans husfolk, dvs. de anställda. Reglerna härom, sa professorn, debiterade i brännvinslagstiftningen i början av 1800-

talet. Men så har vi det också, som vi har det. (Sign. anm.)

Direktör Gummeson kunde inte glömma det där med husbondeansvaret, och i den avslutande frågestunden framlade han en husbondeåsikt, som helt delades av auditoriet och också av föredragshållaren:

"Jag kan ju inte känna någon skuld, om jag blir dömd för något, som jag inte själv gjort. Och den, som verkligen felat tänker: 'Det här får VD ta på sig; han är ansvarig'. Med andra ord — på ömse håll skapas ingen respekt för lagen." Men här är vi inne på den

moderna kriminalpolitikens anpassning i samhället, sa professorn. Och man ryste av välbehag, ty nu kommer Agatha Christie in i bilden, tänkte man. Men det gjorde hon alltså inte.

I stället avslutades de båda juristdagarna med ett par praktikfall. I ett av dessa fungerade dir. Nils Bergling som domare med sådan oväld och pondus, att han säkerligen skulle kunna rycka in som stand-in vid rådhusrätten i Hälsingborg en frilördag, då ett lämpligt mål är före.

Erco

I nr 3/1944 skrev vi under "Oss emellan sagt" bl.a.: "I Småland och kanske även annorstädes säger man celse-rör, celse-krukor osv., när man menar rör, krutor etc. av Höganäs tillverkning. Det vore roligt, om någon av 'Brännpunktens' läsare kunde komma med en förklaring till uttrycket." Någon förklaring fick vi inte — förrän nu, femton år efteråt, och förklaringen kommer från smålänningen rektor Karl Salomonsson, Hälsingborg, som ovetande om "Brännpunkten"-notisen bedrivit egna forskningar i ämnet. Här följer alltså den intressanta förklaringen.

"Han kom som ett yrväder en aprilafton och hade ett höganäskrus i en svängrem om halsen."

Så lyder som bekant inledningsorden i romanen "Hemsöborna", och Strindbergs presentation av bokens hjälte, den lille fyrkantige värmlänningen Carlsson, blir ju också en introduktion av höganäsprodukterna i svensk skönlitteratur.

Orden har väl ibland blivit citerade i för företaget lämpliga sammanhang, och reklamen har därigenom blivit ömsesidig: den strindbergska produktionen har omnämnts den också. Och skulle nu till äventyrs "Hemsöborna" löpa risken att glömmas bort, så kommer inte de här återgivna raderna att bli olästa för den skull. Det har sörjts för genom utgivandet nyligen av ett populärt, TV-inspirerat sällskapsspel med 200 frågor för barn och ungdom. En av frågorna upptar just de här citerade inledningsorden, och det gäller för deltagarna att kunna ange, ur vilken svensk roman de hämtats.

Nu var det emellertid inte om höganäsprodukternas förekomst i skönlitteraturen denna artikel skulle handla. De skulle istället ägnas ett enstaka språkproblem — ja, språkproblem anliggande är det kanske inte heller. Det rör sig närmast om en provinsiell benämning på gamla höganäsprodukter, ett dialektord, som för en stund må ställas i brännpunkten för intresset.

Ordet ifråga tycks ha varit och är okänt i Höganäs med omnejd, men det har desto flitigare använts på andra håll, företrädesvis i Småland, där jag ofta hörde det under mina uppväxtår. Det gäller ordet *sänse* eller *sälse*, som det också på sina håll uttalas. I min provinsiella avkrok av landet brukades bara formen *sänse*, oftast som sammansättningsled i ord som *sänsekrus*, *sänsebunke*, *sänsefat* och framförallt *sänsekrukor*. De senare var de vanligaste av alla *sänsekärl*, dessa bukiga, rödbruna, mörkbrända, gedigna krutor med namnet Höganäs inpräglad upptill.

Orden Höganäs och *sänse* kom på så sätt att för oss kopplas samman; *sänse* blev närmast en synonym till höganäskärl och liktydigt med solid vara och hög kvalitet. När jag så för en del år sedan så smått började forska i saken, visade det sig som sagt, att

ordet *sänse* helt enkelt inte existerade i Höganästrakten som benämning på några kärl ifrån Höganäs, vilka istället hade fått namnet på andra håll. Ingen av den nutida generationen använde ordet ifråga, och ingen hade hört talas om det. Inte heller i svenska ordlistan fanns det upptaget. Det senare är rätt förklarligt, eftersom ordet har en omisskännlig provinsiell karaktär och spridning.

Nu har jag som hobby odlat uppteckningen av småländskt folkhäl och därvid ofta stött på ordet *sänse*, och därför var det naturligt, att jag vände mig till Landsmålsarkivet i Lund för vidare efterforskningar. Därvarande arkivföreståndaren, docent Gunnar Hedström, ställde beredvilligt sina omfattande kunskaper till förfogande och avgav 1952 följande utlåtande:

"Mina efterforskningar har gett till resultat att *sänse* är en sekundär sidoförm till *sälse* och att denna återgår på äldre *seltzer* — med sidoförmen *selters* — båda formerna första led i sammansättningen *seltersvatten*, äldre *seltersvatten*, *seltzervatten*, egentligen vatten från *Selters* i Hessen-Nassau. *Seltzer* — är säkerligen sekundärt till ett ursprungligt *Selters-er*, som på i tyskan vanligt sätt är bildat med *-er* till *Selters* liksom *Prager* till *Prag*, *Lübecker* till *Lübeck*, *Hamburger* till *Hamburg* etc."

"Jag bifogar i avskrift", skrev docent Hedström vidare, "arkivets småländska belägg för *sälse* och *sänse*. Som Du ser visar de båda formerna en viss regional fördelning. Och till

styrkande av den härledning jag framställt, bifogar jag därjämte några av beläppen för *selse* i Svenska Akademiens Ordboks Arkiv."

De 27 arkivbeläppen är från olika delar av Småland med i allmänhet formen *sänse* för södra och västra delarna (15 stycken) och *sälse* för socknar norr- och söderut i landskapet (10 stycken). Uppe i Tjusts härad finns ett par belägg för formen *sälsing*, och därifrån meddelas också beträffande saluförandet av kärlen, att det sista ledet i distributionen utgjordes av kringkörande tattare.

Beskrivningarna varierar en del. *Sänse* eller *sälse* definieras omväxlande som lerkärl, lergods, ett slags brun lera, glaserat lergods, något lermaterial, brant lergods eller stengods, ett slags stengods eller eldfast lera, stenkrukor, glaserade stenkärl och liknande.

I något fall påpekas direkt kärlens härstamningsort: *sänse* = stenart från Höganäs, och en och annan betygsätter också varan: har vacker röd färg, finare än vanligt lergods, ett på landsbygden mycket uppskattat lergods, mycket i bruk, trevliga kärl osv.

Uppteckningarna för Landsmålsarkivet har gjorts fram mot mitten av detta århundrade, men uppteckningarna och framförallt deras sagesmän kan ha varit födda en bra bit bakåt på 1800-talet. Många av de senare bör ha varit samtida med Carlsson i "Hemsöborna", och hade han kommit till Småland eller skildrats av en smålänning, så hade förmodligen ett *sänsekrus* dinglat i svängremmen om halsen på honom.

Vad de 12 beläppen ur SAOB-arkiv beträffar, är det äldsta från 1762 och det yngsta från 1926. Nio av dem hänförs sig till gamla bouppteckningshandlingar, ett är hämtat ur Dagligt Allehanda 1793, ett annat ur Samuel Ödmanns "Hågkomster från hembygden och skolan" (1801) och det sista ur en bygdeskildring, tryckt 1926. Genomgående är här stavningen med *i* i de varierande formerna i tidsföljd: *sältzer*, *seltzer*, *sälser*, *selzer*, *Zellzer*, *selters*, *selser* och *selse*. Ur detta senare *selse* har så tydligt sidoförmen *sänse* uppstått och i allmogemun vunnit spridning och hållit sig kvar in i vår tid.

Nu tillverkas väl inte de gamla *sänsekärl* längre. (Nej, tillverkningen av Höganäskrutor nedlades år 1954. Red.) Höganäsprodukterna är i våra dagar andra och betydligt mera avancerade. Men på museer och i lantgårdar, där man håller på bevarandet av gamla förnäma ting, finns väl ännu åtskilliga *sänsekrus* kvar. De minner om en svunnen epok och vittnar på sitt sätt om hur kvalitetsvaror står sig genom tiderna. Med sitt namn knyter de trots den dialektala begränsningen an bakåt till språkformer och begrepp, som inte stängs in inom provinsiella gränser. Och även om "Brännpunkten" företrädesvis sysslar med tekniska och aktuella ting, kan kanske en artikel som denna, som berör ett språkligt problem och har lite kulturhistorisk innebörd, ha sitt berättigande i konkurrensen om spaltutrymmet.

Karl Salomonsson

PERSONALNYTT

Ragnar Ahlberg, ingenjör, har befordrats till överingenjör vid Billesholms Glasulls AB, Billesholm.

Erik Andersson, huvudkassör, Administrationsavdelningen, Höganäs, har befordrats till kamrer.

Johneric Andersson, ingenjör, har förordnats som driftsingenjör för tillverkning av skålar och specialprodukter, Billesholms Glasulls AB, Billesholm.

Nils Anderberg, huvudbokförare, Centrala bokföringsavdelningen, Höganäs, har befordrats till kamrer.

Ingvar Andersson, tidigare skiftsförman, har placerats som förman på avdelningen för specialprodukter, Billesholms Glasulls AB, Billesholm.

Per Arbstedt, tekn. lic., har nyanställts som service- och försäljningsingenjör, varugrupp Metallurgiska produkter, Försäljningsavd., Höganäs.

Titus Ericson har befordrats till kamrer på Administrationsavdelningen, AB Höganäs-metoder, Höganäs.

Arvid Hansson, bokförare, Centrala bokföringsavdelningen, Höganäs, har befordrats till kamrer.

Malte Johansson, överingenjör, har befordrats till disponent vid Billesholms Glasulls AB, Billesholm.

Karl Erik Landgren har placerats som förman för skålavdelningen vid Billesholms Glasulls AB, Billesholm. Tidigare skiftsförman.

Fred Larsson, tidigare vid AB Höganäs-arbeten, har anställts på Försäljningsavd. i Höganäs, varugrupp Eldfast material.

Bertil Liljegren, ingenjör, heter nyanställ- den offertingenjören på Verkstadsavdelningen, Höganäs.

Karl Lindberg har efterträtt pensionerade Gustav Orlander som ovanjordsförman vid Schakt III i Bjuv.

Gustav Nilsson är numera förman i sy- salen, Billesholms Glasulls AB, Billesholm. Han var förut skiftsförman.

Carl Persson, huvudbokförare, Centrala bokföringsavdelningen, Höganäs, har befordrats till kamrer.

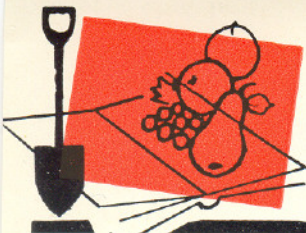
Nils Olof Persson är numera förman för ugnsavd. vid Glasullsbolaget, Billesholm. Tjänstgjorde tidigare som skiftsförman.

Ingemar Lindgren, ingenjör, svarar som tidigare för Bolagets externa kolförsäljning men är från den 1 mars också i viss utsträck- ning knuten till försäljningen av eldfast material. Placering i Höganäs.

Torsten Porshagen, ingenjör, har anställts som försäljnings- och serviceingenjör på För- säljningsavdelningen, varugrupp Eldfast ma- terial, Höganäs.

VETERANER som slutat sin tjänst

På moped till Norge

Axel Andersson
Skromberga

Formaren Axel Andersson i Skromberga tillhör 1892 års män, har man svårt att tro. De grå tinningarnas charm har först på senare år visat sig, och han besitter en osedvanlig vitalitet. Att A. med den äran skulle kunna göra många dagsverken ännu i sitt gamla jobb, är vi övertygade om. Hur som helst, den 15 januari föll han för åldersstrecket och av gick med pension efter 51 tjänsteår vid Skrombergaverken.

Andersson är född i Risekatslösa. 1908 började han anställningen vid Bolaget, som han sålunda blivit trogen i mer än ett halvsekel. Bland fritidssysslor kan nämnas ledamotskap

Forts. fr. föreg. sida

ure Sandberg har befordrats till kamrer på Verkstadsavdelningen, Höganäs.

Herman Winoy har nyanställt som kalkylator vid AB Höganäs Plastprodukter, Lomma.

"BRÄNNPUNKTEN" Höganäsconcernens personaltidning

Ansvarig utgivare: P Eg. Gummeson
Huvudredaktör: B Wallgren
Andre redaktör: R Engberg

Copyright:
Höganäs-Billesholms AB, Höganäs

i kommunalfullmäktige, skolstyrelse och valberedning.

Nu får han gott om tid att odla sin reslust. En norsk bordsflagga röjer, att Norge varit ett gärna besökt mål. Där fann han också sin nuvarande fru, och makarna drar sig inte för att på moped göra strandhugg i hennes hemland. Det blir nog fler turer dit, vad tiden lider. Och då får den trevlige veteranen osökta tillfällen att idka sin hobby fotografering.

Ville bli musiker

Gösta Lantz
Skromberga

— I unga år ville jag bli militärmusiker, berättar Gösta Lantz, men det tilltalade inte min fader. Min vaggastod i Halmstad i Skåne, och jag tillhör 1892 års män.

Mina första slantar tjänade jag i jordbruket, och jag fick anställning vid Skromberga fabriker 1911. Tre år senare tog jag värvning vid I 24 i Ljungbyhed och genomgick furirskolan. 1916 blev jag gruvarbetare i Skromberga men övergick efter kortare tid till maskinavdelningen. Där har jag trivts, och mitt intresse för maskiner låg väl i blodet. Far var nämligen maskinist vid Skrombergaverken.

Mitt musikintresse har gått i arv till två söner, som är musikutövare. Fritiden har jag själv använt till att ändra och modernisera ett gammalt hus, som jag köpte för åtskilliga år sedan.

Blir nu "trädgårdsmästare"

Emil Lindell
Höganäs

— Alltsedan jag med min familj blev höganäsare, har vi stortrivts i Höganäs. Kullabyg-

den är en "pärla" i Sveriges land, och sedan vi flyttade dit, har vi inte kunnat tänka oss att bo på någon annan plats.

Det är den 31 januari pensionerade föreståndaren för Bolagets faktureringsavdelning, Emil Lindell, som med livligt instämmande av sin fru gör detta uttalande. L. är född i Ekeby 1892. Han började 1913 på Skrombergaverkens expeditionskontor, varifrån han 1937 flyttade till Höganäs.

— Under min tid som föreståndare för Faktureringen på höganäskontoret centraliserades undan för undan all fakturering för Bolagets samtliga verk dit, berättar Lindell. Allt mitt intresse, även på fritiden, har kretsat kring min arbetsuppgift. Och jag har trivts med mitt arbete och med mina arbetskamrater.

— Någon tid för hobbyverksamhet har det inte blivit. Nu kan jag helt avlösa min fru som "trädgårdsmästare". Kring vår fastighet har vi 1700 m² jord, som ger olika grönsaker att dryga ut hushållet med. Och när jag vill slå mig till ro med en bok i handen, blir det helst historisk litteratur, slutar den vitale veteranen.

Matematik mitt stora intresse

Edmond Åberg
Bjuv

— Min far var gruvfogde, och han ville att jag liksom min tre år äldre broder Charly skulle bli gruvarbetare, berättar 1895 bjuvfödde Edmond Åberg. Vi tjänade också våra första slantar under jord, men sedan fick vi båda vår sysselsättning på Bolagets kontor.

Vid 14 års ålder började jag själv som linbanepåhåktare i Schakt III storstrejksåret 1909. Redan i slutet av samma år tog gruvingenjören in mig på kontoret, där jag var sysselsatt till hösten 1928. Under dir. Ragnar Blomquists regim gjordes flera, som det senare visade sig, välbetänkta förändringar i Bolagets organisation. I fyra år var jag placerad på kontoret i Gunnarstorp, gjorde därefter ett års mellanlandning på Verkstadskontoret i Höganäs och hade sedan min arbetsplats i Hyllinge fram till 1942. De sista sexton av mina 49 tjänsteår vid Bolaget hade jag med skiftande placering i Gunnarstorp och Bjuv

ater hand om kontorsarbetet för Gunnarstorps och Bjuvs gruvor.

Mitt stora intresse har varit matematik, och i detta ämne har jag förkovrat mig genom olika korrespondenskurser. Kunskaperna har förutom i mitt dagliga arbete varit värdefulla i mina olika bokförings-, deklarations- och kommunala revisoruppdrag inom Västra Broby kommun. Två perioder tillhörde jag styrelsen för Hyllinge erkända sjukförsäkring. Nu är tippning min hobby. Det har blivit två tolvor och många elvor men ännu inte de stora pengarna. Jag hoppas, att det skall "slå" riktigt en gång.

Tre generationer i gruvan

Arvid Feldt
Bjuv

Jag har gått den långa vägen inom gruvarbetet, sedan jag 16 år gammal 1909 började i Bjuvs gruva, berättar Arvid Feldt, som nu slutat med pension efter 50 tjänsteår. Min far var också gruvarbetare, och min son har sedan 15 år samma jobb. För egen del har friheten i arbetet gjort, att jag aldrig en gång haft tanken att byta sysselsättning.

En åkerirörelse jämsides med sysselsättningen som gruvarbetare blev under några år en allt för ansträngande "bisyssla", när arbetsdagen i gruvan var slut. Fritiden ägnade Feldt istället helt åt hemmet, och hans moderniserade fastighet vittnar om att många timmar gått åt till denna uppgift. Feldt tycker om att röra på sig, och med fru Berta i deras Fiat 500 har det varit och blir säkerligen ytterligare många turer runt om i Sveriges land.

Inga problem med fritiden

Georg Thor
Billesholm

Född i Södra Rörum 1893 hade Georg Thor sitt första förvärvsarbete i jordbruket. 1908 provade han i Billesholm på gruvarbetareyrket men återgick till modernäringen. Han fick sedan anställning vid SJ:s banavdelning, och det var i denna tjänst han fast knöts till Höganäsbolaget 1920. Det blev hans uppgift att med omväxlande placering i Bjuv och Billesholm svara för att företagets järnvägsnät

var i ordning. Samtidigt var Thor engagerad i utlastningen. Som arbetsbas slutade han i Bjuv sin 41-åriga anställning vid Bolaget.

Thor har i många år varit verksam inom sjukvårdsområdet, har tillhört skolstyrelsen och har fortfarande säte i styrelsen för Ljungskärns energiförening. Det är ingen tillfällighet, att hans väl ombonade fastighet är i mycket prima stånd. Han är en mångsysslare, och två söner kan räkna med pappans kunskaper, då det gäller att se om deras hus. Några problem med fritiden existerar sålunda inte.

Det slitsamma jobbet borta

Thure Hansson
Skromberga

— Jag har trivts med tillvaron, säger Thure Hansson, som är född i Ekeby 1892. Efter sysselsättning i jordbruket tog jag anställning vid Höganäsbolaget 1911. Det har varit en god anda på arbetsplatsen med gott förhållande till befäl och kamrater. Och så har ju det slitsamma jobbet plockats bort undan för undan.

Under mitt första anställningsår vid Bolaget arbetade jag i rörfabriken, och sedan blev det gruvan fram till 1918. Då återgick jag till modernäringen men sökte mig ännu till Bolaget efter åtta år. 1928 arbetade jag vid Elektrod-fabriken i Höganäs, och i min följande anställning i Skromberga-fabrikerna fram till 1959 var det i början av 1930-talet ett avbrott på tre år för nödhjälpsarbete.

Tretton års tjänst som sekreterare i styrelsen för Folkets hus har varit min enda fritidssysselsättning utanför hemmet. Mitt hus har jag själv byggt i slutet av 1920-talet och sedan gjort tillbyggnader och förbättringar. Här har jag haft full användning för fritiden.

R.E.

"Två goda föredömen för den yngre generationen"

Arvid Svensson

Ernst Andersson

Två veteraner vid Slip-Naxos i Västervik, pressare Arvid Svensson och filare Ernst Andersson, har, som framgår av referatet från företagsnämndens sammanträde, under följande år avgått med pension och hyllats för sina gagnariska insatser i företaget.

På nämndsammanträdet avtackade dir. Malte Nilsson pressare Svensson, nu 69 år gammal, såsom en dugande och samvetsgräns medarbetare, en prydning för företaget under sina 44 tjänsteår. Förman Ebhen Carlsson betygade också det intresse och den plikt känsla, som pressare Svensson alltid hade visat i sitt arbete. Herr Svensson replikerade, att han alltid hade trivts i företaget och med sitt arbete, men att han ju i alla fall måste sluta någon gång.

Filare Ernst Andersson, som passerar de 70 åren, hade tyvärr inte tillfälle att närvara vid jul- och avskedsfesten. Han uppsöktes i stället i sitt hem av dir. Nilsson i sällskap med kamrer Hans Holmgren och sekreteraren, fröken Ester Nyman. I hjärtliga ordalag tackade dir. Nilsson för de 33 åren i företagets tjänst. Genom redan under pojkåren hemma hos sin fader förvärvat gedigna insikter i yrket hade filare Andersson varit en värdefull medarbetare i Slips mekaniska verkstad.

Båda veteranerna, som förutom Slip-Naxos diplom erhöill var sin blomsteruppsats, har genom sin yrkeskunighet, personliga hållning och pliktkänsla varit ett gott föredöme för den yngre generationen både i företaget och i samhället.

E.i

Lösning på Julkorsord

— God fortsättning! Tack för korsordet, som beredde mig en trevlig avkoppling i jul. Lagom svårt, tyckte jag. Så låter det i ett vänligt brev, som Red. fått från en lösare av julkorsordet. Om detta är den allmänna uppfattningen, så är vi nöjda.

Pristagare blev: herr Nils-Hugo Björkman, Södermalmsgatan 5, Västervik, kr. 25:—, vågmästare Oscar Persson, Brevlåda 224, Nyvång, kr. 20:—, herr Gustaf Törnkvist, Sjukhusvägen, Bjuv, kr. 15:—, herr Gösta Nilsson, Hus 84, Hyllinge, kr. 10:—, korrespondent Stig Svensson, Torggatan 9, Höganäs, kr. 5:—.

